

Dit is "Toestanden" van
13 januari 1989
1ste jaargang nr. 18
U vindt ons in de kiosk en
betere boekhandel
voor 50F
Abonnementvoorwaarden
vind je op blz. 31,
de inhoud op de achterkant
Ons afgiftekantoor is
Brussel X

Toestanden

Geen themanummer
ditmaal. Een "noord" -
nummer over de "gewone"
actualiteit: gifgas en
noergeschoten Mige,
handelsoorlog en daar
flexibiliteit getroffen
vrouwen, medische
mijnstukingen, Vlaam
Blokstramers, en weerwoord,
veel Vlaemdek.

WEKELIJKS WENK TEGEN PYROMANE POMPIERS

Vragen aan de Minister van Buitenlandse Betrekkingen

Drijft België nog steeds handel in chemische wapens ?

De crisis rond de Libische fabriek is symptomatisch voor de Westerse zenuwachtigheid over de proliferatie van chemische wapens in de Derde Wereld. De onverschilligheid van de internationale gemeenschap ten aanzien van het Iraakse gebruik wreekt zich. Vorige week vroegen wij aan de Secretaris van de Iraanse ambassade te Brussel, hoe Iran chemische vergeldingen kon uitvoeren indien hij bij zijn bewering bleef dat zijn land geen enkele productie-installatie bezit. "De stoffen en munities zijn heel gemakkelijk te kopen op de internationale markt", luidde het antwoord.

Dit herinnert aan Philips-Petroleum in Tessenderlo, dat in 1983 een van de basiscomponenten voor mosterdgas rechtstreeks aan Irak leverde. Op 24 januari 1985 vertrok een andere zending, ditmaal echter via Spanje. Waarom die omweg? In het Staatsblad van 13 juli 1984 verscheen een ministerieel besluit (MB) met een lijst van chemische stoffen waarvoor een exportvergunning moet worden aangevraagd. Philips Petroleum had dit volgens de pers nagelaten.

Het MB was een gevolg van de oprichting van de zogenaamde Groep van Australië begin 1984, waarin onder meer alle EG-lidstaten op informele wijze overeenkwamen de export van basiscomponenten voor chemische wapens te controleren. Er bestaat echter geen verdrag en de overtredingen van nationale reglementeringen zijn legio. Zo lopen in Duitsland gerechtelijke onderzoeken tegen twaalf en in Frankrijk tegen twee concerns.

En België? Een aanvullend MB kwam er op 15 januari 1987. Het controleregime werd in de laatste twee jaar versterkt,

HET OPSPOREN VAN GIFGAS
BLIJKT VRIJ DUUR TE ZIJN

maar het is nog niet waterdicht. Op 18 april 1988, 3 weken na de Iraakse aanval met chemische wapens op Halabja, legde de Turkse krant Hürriyet een internationale "pijplijn" bloot voor transport van basiscomponenten naar Irak. Het blad vernoemt Zwitserland, de BRD, maar ook België als hoofdleveranciers. De overzeese transporten worden gelost in de Turkse haven Mersin. Daar vervangt men de verpakkingen en brengt men nieuwe zegels en etiketten aan. Turkse vrachtwagens vervoeren de "Turkse fabrikaten" dan over de 500km lange weg naar Irak.

De produkten in kwestie zijn stikstof- en organische fosforverbindingen, isocyanide, tinoxalaat (voor rookbommen). Zwitserland trad half 1987 toe tot de Groep van Australië, maar op 25 februari 1988 vertrokken chemische grondstoffen van de Geneefse firma Tredecorp SA naar Antwerpen, waar ze verscheept werden naar de Turkse firma Onak in Mersin. Tigre Produits Chimique SA -eveneens uit Geneve- verzond kort daarop meer dan 500 ton polyol, methyl-di-isocyanide en freon (een drijfgas voor de verstuiving via aerosols). Zwitserse instanties bevestigden het vertrek van die produkten naar Turkije. Gelijkaardige zendingen vertrokken ook uit Duitsland en Frankrijk, hoewel

geen verschepingshavens vermeld zijn. Hoewel België tot de hoofdleveranciers gerekend wordt -nog wegens Philips Petroleum?- lijkt het in dit dossier eerder als doorvoerhaven op te treden. Ligt hier de reuze-achterpoort in de maatregelen die elk lid van de Groep van Australië individueel moet nemen? Vele van de basiscomponenten voor strijdgassen kennen hun toepassing in de civiele industrie. Vandaar allicht dat het ministerie van Economische Zaken uitvoervergunningen aflevert volgens ten minste twee en wellicht meer categorieën. Er bestaat een zwarte lijst, waarvoor de strengste controles uitgevoerd worden. Maar er is ook een meer algemene EG-lijst en vermoedelijk ook één voor de NAVO-partners.

Het dossier Muiden Chemie bewijst de achterpoort van de EG-lijst. Griekenland bezit geen reglementering die de doorvoer van oorlogsmaterialen regelt. Muiden Chemie exporteerde via een Grieks staatsbedrijf. We moeten de Belgische betrokkenheid eerder zoeken in de NAVO-sfeer. Na het eerste MB voerde Philips Petroleum uit naar Spanje, toen nog geen lid van de EG maar wel van de NAVO. Ook Turkije behoort tot de NAVO.

Op de Parijse conferentie over de chemische wapens liet Minister Tindemans pleiten voor een "doeltreffend, controlebaar en universeel verdrag over een volledig verbod op chemische wapens". Gaat Tindemans wachten tot het zo ver is of gaat hij van nu af maatregelen nemen om te verhinderen dat in België gevestigde firma's zich nog schuldig maken aan de levering of de verscheping van basiscomponenten voor chemische wapens?

Jean Pascal Zanders

Standpunt

Het neerhalen van twee Libische Migs boven de Middellandse Zee - de achtertuin van de VS nietwaar - is het laatste wapenfeit van de Amerikaanse president. De oude heer Reagan wilde nog net voor zijn afscheid aan de hele wereld tonen waar het hem allemaal om te doen was: het herstellen en vrijwaren van de VS-hegemonie over de wereld. Dat kan steeds minder met economische suprematie, maar de militaire overmacht blijft fenomenaal. En Reagan is langzaam aan het binnenlands Vietnam-trauma te boven gekomen met regelmatige militaire interventies: Granada, Nicaragua, de Golf... De arrogantie van het VS-imperialisme wordt voor de ogen van een laffe wereld tegenover Libië geïllustreerd. In 1981 werden twee Libische vliegtuigen neergeschoten boven de Golf van Sirte, die de Amerikanen niet tot de Libische territoriale wateren rekenen. In de nacht van 14 op 15 april 1986 werden met medeplichtigheid van Thatcher, de steden Benghazi en Tripoli gebombardeerd. De uitvlucht toen was de vermeende Libische inbreng bij de bomontploffing in een Berlijnse dancing. Een niet bewezen beschuldiging. Het dossier is in Duitsland gesloten, terwijl de moordenaars van de tientallen Libische doden ongestraft blijven. Van-

Satellietland België

daag heeft Reagan het tegen een scheikundige fabriek bij Tripoli, die volgens de VS chemische wapens zou aanmaken. Opnieuw een arrogante bewering van een land dat zelf de grootste producent is van chemische wapens.

Het is er de Amerikanen vooral om te doen hun leiderschap als wereldgendarm te doen erkennen. Daarbij rekenen ze natuurlijk niet op de Sovjetunie of de Derde Wereld-landen, die de VS-staatsterreur streng hebben veroordeeld. Het gaat vooral om de volgzzaamheid van de Westerse wereld. Vooral de solidariteit en als het even kan de medeplichtigheid van de Nato-partners moet zonder falen zijn. Vandaag opnieuw hebben de bondgenoten de politiek van het Pentagon slaafs gevolgd.

Ook de regering van ons land gedraagt zich in deze als een ware satelliet. Uitgedrukt in Tindemans' buitenlandse politiek wordt actieve steun verleend aan de Amerikaanse spanningspolitiek. De Bel-

gische diplomatie neemt in Libië de VS-belangen waar en is er dus de rechtstreekse spreekbuis van het Pentagon en haar zesde vloot in de Middellandse Zee. Als Nato-partner neemt ons land deel aan de dreiging met Nato-raketten vanop de Zuiditaliaanse basis te Comiso op enkele honderden kilometer van Libië.

Van CVP'er Tindemans wordt geen andere politiek verwacht. Hij is immers één van de pleitbezorgers van de westerse alliantie, en steunt dus de agressieve houding ter verdediging van de vrije markteconomie. De vredesbeweging en wie haar politiek wil steunen, moet duidelijker stelling nemen tegen de Belgische medeplichtigheid. In de eerste plaats moet van de regering worden afgedwongen dat ze de VS-aanval duidelijk afkeurt. In de tweede plaats moet de Belgische missie in Libië onmiddellijk stoppen ter plaatse de Amerikaanse belangen te vertegenwoordigen. Tenslotte moet opnieuw een discussie worden geopend over principe en praktijk van het Belgisch lidmaatschap van de Nato.

Men zal antwoorden dat het politiek klimaat daarvoor niet rijp is. Intussen blijft de medeplichtigheid aan agressie en doodslag verder rotten.

Eric Corijn.

In het hemelrijk

door Quirit

wordt vervolgd

DE WEEK

Na de "onthullingen" van
De Morgen over Agalev

Oppositie voeren is niet altijd makkelijk

Het rommelt binnen Agalev.

*Maar de manier waarop De
Morgen de zaak aanpakte, veegt
de belangrijkste problemen onder
de mat. Dat is de stelling van
Patrick Stouthuysen, die in de
voorbije jaren een aantal studies
over de groene partij in Vlaan-
deren publiceerde.*

HET ROMMELT BINNEN
AGALEV!

begrijpelijk hoewel niet noodzakelijk een goede zaak. Het simpele feit echter dat de groenen het volstrekt legitiem achten om een fundamenteel debat over het intern democratisch functioneren te openen, bevestigd Agalevs uitzonderingspositie in het politieke landschap. In alle ernst kan je niet beweren dat deze storm in een glas water totaal vergelijkbaar is met het dagelijkse reilen en zeilen in de traditionele partijen.

Het spijtige aan de hele rel is echter vooral dat een veel crucialer en noodzakelijker debat uit het gezichtsveld verdwijnt. Agalev zit in een moeilijke periode. In het parlement staan de groenen tegenover een centrum-linkse regering. Op de oppositiebanken hebben ze het gezelschap van de liberalen en het Vlaams Blok. Welke houding dient Agalev aan te nemen tegenover de regering? Hoe gaat de partij erin slagen een eigen gelaat te tonen? De groenen hadden het onder het voorbije rooms-blauwe bewind een stuk gemakkelijker.

Als we De Morgen mogen geloven, lijkt het er sterk op dat de Vlaamse groenen in hetzelfde bedje ziek zijn als hun Duitse collega's. Fundamentalistische basismilitanten en professionele real-politici die elkaar bevechten met de oriëntatie van de partij als inzet. Opeen vreemde wijze gaat de sympathie van De Morgen naar de basis. Merkwaardig, omdat Vlaanderens progressieve dagblad wanneer het over de sociaal-democratie gaat niet nalaat zijn lezers te overtuigen van de noodzaak van pragmatisme en van de onvermijdelijke compromissen waarmee politiek gepaard gaat. Met een zeker pervers plezier constateert de krant het verlies van Agalevs politieke maagdelijkheid. Er klinkt een cynische ondertoon van wereldwijze berusting. Nu ook Agalev is ontmaskerd als een gewone partij met alle daaraan verbonden gebreken, kan men voortaan op beide oren slapen. Er bestaat blijkbaar geen alternatief: wie politiek bedrijft krijgt vuile handen. De vervelende vragen over hoe je concreet een progressieve politiek voert waar vorm en inhoud één zijn, kunnen voor eens en voor altijd naar het rijk der utopie worden verbannen. Het zoeken naar bewijsmateriaal voor het onmogelijke van Agalevs politieke project vormt een rechtvaardiging voor de vlucht naar het centrum, naar de wereld van de als voldongen beschouwde feiten, waarvoor De Morgen, in het verlengde van de SP, heeft gekozen.

Groeipijnen

Waarover gaat het, op de keeper beschouwd? Leo Cox had het over "groeipijnen", over uiteindelijk praktische problemen die inherent zijn aan de moeilijke koers waarvoor de groenen hebben gekozen. Agalev wil een glazen huis zijn, een afspiegeling van de maatschappij die zij wensen te verwezenlijken. De problemen aangestipt in het interne rapport waar de hele rel omdraait zijn niet gering. Ze oplossen is geen sinecure. Dat sommige functionarissen op onhandige wijze reageren en de zaak trachten te minimaliseren of terug te brengen tot personenkwesties is betreurenswaardig. Uit dit alles concluderen dat Agalev voortaan een partij als alle andere is, lijkt ons onjuist. Het rapport Anthonissen stelt een reeks problemen vast die overall opduiken waar mensen samenwerken en organisaties trachten op te bouwen. Dat partijinstanties het niet leuk vinden dat hun interne keuken te grabbel wordt gegooid is

Hoe meer de christendemocratie zich compromiteerde met het neoliberalisme, hoe sterker Agalev groeide. Flink wat progressieve christenen die zich niet langer herkenden in de CVP en voor wie de stap naar de SP te groot was, vonden de weg naar Agalev. De groene partij moest bij wijze van spreken niet meer doen dan zich te profileren als het slechte geweten van de christelijke zuil. Dat is momenteel veel moeilijker. Een rooms-rode coalitie betekent, theoretische althans, dat bijvoorbeeld de christelijke vakbondsvleugel meer gewicht in de schaal kan werpen en dat voor éénmalige groene kiezers van christelijke huize een stem voor de CVP opnieuw zinvol kan worden.

Kiezen

Ook ten aanzien van de sociaaldemocratie moet Agalev positie kiezen. Met welk deel van het door de SP gesteunde regeringsbeleid gaan de groenen akkoord, rond welke thema's gaan zij hun eigen weg? Ook hier was het in het verleden een stuk eenvoudiger. Binnen de oppositie bleek toen een zekere takenverdeling te bestaan: terwijl de SP de technische modaliteiten van de rooms-blauwe regeringspolitiek bestreed, stelden de groenen de meer fundamentele vragen, profileerden zij zich rond een meer morele beoordeling van het gevoerde beleid. Waar het echter ging om de concrete invulling van het Agalev-alternatief kon je vaak een grote overeenkomst met de SP vaststellen. Wat is het groene alternatief voor het centrum-linkse herstelbeleid?

In het verleden trachtte Agalev zich enigszins oppervlakkig buiten of boven de links-rechts tegenstelling te plaatsen. Denken in deze termen zou, volgens de groenen, een niet zo nuttige aanpak vormen van de hedendaagse politieke vraagstukken. Het gevolg van deze theoretische stellingname is dat Agalev zich niet of nauwelijks engageert ten opzichte van een aantal concrete sociaal-economische problemen. Zo bijvoorbeeld het recent protest van de openbare diensten. Het had een interessant thema kunnen vormen om de groene visie op de rol van de staat te verduidelijken.

Dat is dan ook het spijtige aan de flink opgeklopte rel over Agalevs interne functioneren: een aantal meer substantiële en uiteindelijk voor geheel het progressieve kamp meer relevante vragen dreigen uit het oog te worden verloren.

Patrick Stouthuysen

In de Belgische sociale context kennen we de flexibiliteit vooral als versoepeling van de arbeidstijd: bevordering van part-time-arbeid, uitbreiding van ploegen-, continuenachtarbeid, opheffing van de verplichte zondagsrust, experimenten-Hansenne. In de jaren 1982 tot 1986 werden deze maatregelen, onder het mom van werkloosheidsbestrijding, vooral gehanteerd om de internationale concurrentiepositie te verbeteren. Een verhoogde bezettingsgraad van het machinepark zou immers de snellere invoering van nieuwe technologieën bevorderen. Een gemoderiseerd en meer concurrentieel bedrijfsleven zou mede daardoor een economische relance mogelijk maken. Dat de enthousiaste vernieuwers rond Palasthy en Hansenne met hun systemen van versoepelde arbeidstijden erg nonchalant omgingen met de in een lange geschiedenis van sociale strijd afgedwongen beschermende maatregelen, werd ook aan vakbondszijde wel eens uit het oog verloren. Het stond in een bepaalde periode inderdaad goed een flexibiliteits-CAO af te sluiten om erger te voorkomen of om enkele wazige tewerkstellingsbeloften te verkrijgen. En ook vandaag nog blijven veel syndicalisten bereid fenomenen als weekendwerk, oproepcontracten, flexibele uurroosters te aanvaarden als onderhandelbare materie.

De kern...

Deeltijdse arbeid, nacht- en weekendwerk worden sinds jaar en dag aan de man en vooral aan de vrouw gebracht door verblindend geschermd met "vrije" tijdsargumenten.

De kern van de zaak is echter dat de flexibiliteitsstrategie er vooral naar streeft het statuut van de werknemers te ondermijnen, zodat arbeid als vaste kostenfactor kan uitgeschakeld worden. Even verduidelijken: de "gevestigde" werknemer, die in een vast dienstverband werkt, bij een door wetten en CAO's gebonden werkgever, is aan het verdwijnen. In deze primaire arbeidsmarkt, met redelijk goede lonen en behoorlijk nageleefde arbeidswetgeving vind je bijna alleen nog goed geschoolde mannelijke arbeidskrachten tussen 35 en 50 jaar. De patronale flexibiliteitsstrategie streeft ernaar, deze primaire arbeidsmarkt te beperken tot een elite van vaste medewerkers, bereid zich met het bedrijf te identificeren en zich fundamenteel aan te passen aan wisselende taken. In ruil voor deze functionele flexibiliteit genieten zij een relatieve zekerheid van tewerkstelling, normale bezoldiging, promotiekan-

Vrouwen op de arbeidsmarkt

Flexibiliteit is internationaal

De studiedag over flexibele arbeid die op 14 januari aan de UIA te Antwerpen plaats heeft, onderzoekt de rol van vrouwen op de (inter)nationale arbeidsmarkt. De internationalisering en opening naar de Derde Wereld is een verantwoorde verruiming van het flexibiliteitsdebat.

MEER FLEXIBILITEIT VOOR TOESTANDEN-CARTOENISTEN!

sen en soms enige gedirigeerde inspraak. Bij die inspraakformules zal de werkgever ernaar streven de vakbonden buitenspel te zetten door bedrijfsgerichte overlegvormen te creëren, kwaliteitskringen bijvoorbeeld. Tot deze kerngroep zullen de werkgevers steeds meer alleen nog de vaste kern van onmisbare geschoolde arbeidskrachten toelaten, die nodig zijn om de onderneming in stand te houden. Bedrijfseconomisch behoren zij tot de vaste kosten van de onderneming, een soort menselijk kapitaal. Alle overige arbeidskrachten zullen onder flexibele statuten en formules ingehuurd worden. Een eerste perifere groep omvat laaggeschoolde arbeidskrachten, waarvan het aantal fluctueert op de golven van de bedrijfsconjunctuur. Zij genieten een onzeker statuut, dus geen werkzekerheid en weinig interessante loon- en arbeidsvoorwaarden. Andere randgroepen worden gevormd door deeltijdse werknemers, mensen in verlengde proefstatuten, duobanen, vormen van tijdelijke tewerkstelling en dergelijke. Nog verder van de kern verwijderd, vindt men arbeidskrachten in afgestoten produktie-eenheden service- of dochterondernemingen, onderaannemers, uitzendkrachten, per opdracht ingehuurde zelfstandigen, thuiswerkers en -arbeidsters en noem maar op. Merkwaardig is de universaliteit van deze

ontwikkeling. Alle sectoren van de economie, de overheid inclusief, schakelen over naar deze strategie. Zo zijn er gemeenten die de bewaking van hun patrimonium aan privé-milities toevertrouwen. Om niet te spreken van de systematische afbouw van onderhouds- en schoonmaakkploegen, bedrijfsrestaurants "ten voordele" van onderaannemers. Bij die hele flexibiliteitsstrategie hoort natuurlijk ook een flexibele bezoldiging. Het bij CAO gegarandeerde vaste loonbarema past in de denkwereld van de flexibele werkgever hoogstens nog bij de kernwerknemers. Al experimenteren die werknemers ook volop met allerlei premie-stelsels, waarderingsschalen en andere stimuli.

... en de periferie

De kern-periferie-structuur van de arbeidsmarkt beperkt zich niet tot de geïndustrialiseerde westerse landen. Men kan ze perfect overbrengen op de internationale arbeidsverdeling. De Westben-gaalse sociologe Swasti Mitter (thans werkzaam in Londen) analyseert deze structuur in haar boek *Common Faith, Common Bond, Women in the Global Economy*. De arbeidsmarkt van de Derde Wereldlanden fungeert voor het multinationale bedrijfsleven als een onuitputtelijke periferie. Bij Philips-Leuven kan men meepraten over de tendens om produktie-eenheden naar "goedkopere loonlanden" over te hevelen, waar de grootste mogelijke flexibiliteit heerst. Nochtans doen zich ook omgekeerde revoluties voor: in de Filippijnse vrije handelszones deden zich massale afdankingen in de elektronikasector voor. Nieuwe vestigingen concentreren zich steeds vaker in de eigen Europese periferieën, waar geen vakbondstraditie bestaat en waar men voor de typisch uitvoerende deeltijdtaken bij voorkeur vrouwen aantrekt die niet aan de bak komen in wat er al aan vakbondswerking mocht bestaan.

Want de vakbeweging gaat met haar op de primaire arbeidsmarkt toegespitste structuren en werkmethode niet vrijuit in het proces van de wereldwijd oprukkende flexibiliteit. Welke vakbond bekommert zich bijvoorbeeld om het lot van de thuisarbeidsters (vaak migranten) die anoniem en versnipperd de totaaluitbuiting ondergaan van de uiterste flexibiliteit?

Het is geen makkelijke uitdaging deze totaal andere arbeid te organiseren. Maar zou zij geen deel moeten uitmaken van een syndicale overlevingsstrategie?

Jef Vermaere

Hét feminisme bestaat niet. Er zijn verschillende stromingen en er worden andere accenten gelegd. Naast de marxistische stroming, de lesbische beweging, de psychoanalytische invalshoek en andere, laten nu ook christelijke feministen hun stem horen. Over hun nieuw tijdschrift: Symforosa.

Over de grenzen van godsdienst en kerk en ver daar voorbij, zegt de persmap, zoeken vrouwen naar eigen wortels, kracht en inspiratie. Vanuit een vernieuwde interesse voor spiritualiteit groepeerden zich vrouwen uit de vrouwenbeweging, vrouw en geloof, de vredesbeweging, de derde en vierde wereldbeweging. Aan Felix Timmermans ontleenden ze de naam van het begijntje *Symforosa*: ook begijnen waren onafhankelijke vrouwen met een eigen spiritualiteit. Per jaar zullen 4 nummers verschijnen, elk rond een thema. Het Winternummer heet: "De Reis is Thuis", naar de titel van een verzameling artikelen van de Amerikaanse theologe Nelle Morton. "In den beginne was niet het woord, zegt Morton, in den beginne was het horen. Vanuit het horen kan de gezamenlijke patriarchale onderdrukking herkend en benoemd worden en kunnen nieuwe wegen en een nieuwe

"Symforosa", een christelijk feministisch tijdschrift

"Waar de reis naartoe gaat, bepaal je zelf"

taal gezocht worden". *Symforosa* wil een bijdrage leveren tot het herdenken van het Geloof, de Kerk, het Christendom, vanuit een vrouwelijk verzet tegen het patriarchaat dat het grondpatroon is. Ik heb moeite gehad om erin te komen. De uiteenzetting over het werk van de bekende Amerikaanse feministe Mary Daly vond ik wel interessant, maar ik voel me niet dadelijk geroepen de strijd aan te binden tegen "de patriarchale goden, de vaders, zonen en hun kwaadaardige geesten in alle incarnaties". Maar er zijn raakpunten met "mijn" feminisme: een pleidooi opdat vrouwen zichzelf niet zouden klein maken en zichzelf vergeten in de aanbidding van de mannelijke god, kracht putten uit jezelf in plaats van te wachten op de verlosser, andere wegen proberen in plaats van de leiders te volgen. En: "De reis begint voorbij God de

Vader, waar de reis naar toe gaat bepaal je zelf."

Symforosa biedt echter ook meer aardse beschouwingen: Een leuk en vlot artikel van Jeanneke van de Ven over "Wat houdt vrouwen thuis", een poëtische tekst van Ellen van Dam "Barrevoets", een goeie bespreking van de Amerikaanse-Afrikaanse schrijfster Maya Angelou's autobiografie *All God's Children Need Travelling Shoes*. Verder nog de reisimpressies van twee lesbische vriendinnen op tocht in India, het verhaal van Maria Querubina uit Brazilië, een gesprek met Gerda Staes die alleen op haar fiets de wereld rondtrok. En tenslotte een ganzenbord voor vrouwen op zoek naar zichzelf.

Veel openheid in ieder geval, een vernieuwende visie op kerk en godsdienst; ik sluit me er niet meteen bij aan, maar vind het toch boeiend om te volgen.

Kitty Roggeman

Symforosa is te verkrijgen door storting van 150F voor één nummer of 400F voor de vier nummers op het nummer: 001-1886670-96. De volgende nummers zullen gaan over Heksen, Een veilige plek, Zelfbeelden.

Sinds de enquête van Test-Aankoop weten we dat "een waarheid als een koe" iets heel anders betekent voor slaggers. Trouwens wat wordt er nog meer door ons vlees gedraaid als men in die kringen een kat geen kat meer durft te noemen. En voor iemand uit Hamburg moet het een ondraaglijke gedachte zijn geassocieerd te worden met een kleffe kwak bestorven dierlijk afval.

Is het eigenlijk wel aangewezen om de controle van ons vlees te laten resorteren onder het Instituut voor Veterinaire Keuring? Is dat niet eerder iets voor OVAM?

Elke dag een pakje sigaretten roken betekent 25.000F per jaar uitgeven. Wie dat niet doet, kan zich jaarlijks gedurende twee weken een buitenhuisje in Zuid-Frankrijk veroorloven. Wie niet zomaar binnenstapt bij de eerste de beste slager bespaart 30.000F. Verder eten we dubbel zoveel vlees dan eigenlijk goed voor ons is. Zo is een vakantierekening vlug gemaakt. Op de duur ga je bijna denken dat wie de zomer in een overvolle camping aan de Belgische kust doorbrengt een

BELGIE KORT

doorrookte kanibaal moet zijn. Anderzijds riskeer je met al dat uitgespaarde geld je vakantie te moeten doorbrengen temidden van rijkgeworden slaggers.

Haast elke week komt hier een of ander schandaal in de openbaarheid. Is het niet een onderzoek van Test-Aankoop dan is het een verslag van het Rekenhof of van het Hoog Komitee van Toezicht, de ontdekking van een clandestien stort of verklaringen van een gekwelde ambtenaar die niet meer verdraagt dat de overheid om 2 miljard uit te sparen, voor 100 miljard belastingdossiers ongecontroleerd laat. Misschien eens een onderwerp voor een eindwerk van een licentiaatstudent politieke wetenschappen: hoeveel schandalen blijven er hier jaarlijks zonder gevolg en met welke smoesjes worden ze goedgepraat. Dat kan men dan klasseren op de plank waar al een paar studies staan over parlementaire vragen waarop ministers het vertikken te antwoorden.

Met de Belgische economie gaat het an-

ders niet slecht. City-7 Investment, een groep die al met miljoenen smijft om geblazeerde yuppies in het Antwerps sportpaleis een schijntennis-championship en een nep-popfestival voor de ogen te draaien, gaat met een Gents juwelier een horloge produceren dat ongeveer één miljoen moet kosten. Tegenwoordig kan zelfs een werkloze zich dat permitteren: gewoon 25 jaar lang geen vlees eten.

Het einde van de tunnel komt dus voor sommigen in zicht. De rentesneeuwbal is weldra uitgebold en de Voerense carroussel ligt stil. België dreigt een slaapverwekkend land te worden ware het niet dat de nieuwe staatshervorming leuke dingen in petto houdt: voor ongeveer alles moeten de gewesten, de gemeenschappen en de centrale staat met elkaar overeenkomsten sluiten anders geraakt geen tram de taalgrens over en branden de Vlaamse scheerapparaten door in de Waalse stopcontacten. Le Peuple suggereerde zelfs dat er misschien wel een federalistische oplossing bestaat voor het abortusprobleem!

Koen Dille

Handelsoorlog tussen VS en EEG

Protectionisme: voor onze gezondheid of voor hun economie?

De hormonenoorlog woedt op alle fronten. Na de smadelijke diskwalificatie van Ben Johnson, een trosje Bulgaarse gewichtheffers en nog wat andere opgespotten sportlui in Seoel wegens het gebruik van anabolica wordt sinds 1 januari de invoer van Amerikaans rundvlees in de Europese Gemeenschap tegengehouden om dezelfde reden. In de jongste aflevering van de sedert jaren regelmatig oplaaierende handelsconflicten tussen de VS en de EEG staan de spieren tot het uiterste gespannen.

De invoerstop die reeds een jaar geleden had moeten ingaan, is het gevolg van een beslissing van het Europese Parlement uit 1985 waardoor de productie en de verkoop van met hormonen behandeld vlees volledig verboden werd. De VS hebben prompt op het invoerverbod gereageerd en een aantal produkten uit de EEG (tomaten in blik, oploskoffie, fruitsap ...) met een invoerheffing van 100% bezwaard omdat ze de Europese maatregel beschouwen als een onrechtvaardige vorm van protectionisme. Nonsens, beweren de eurocraten, want het verbod geldt evenzeer de eigen producenten. In Brussel overweegt men nu tegen-tegenmaatregelen en eveneens een importheffing van 100% toe te passen op enkele Amerikaanse produkten (waarschijnlijk walnoten en gedroogd fruit). Escalatie noemt men zo iets, maar tot nu toe wel op kleine schaal. Als we naar de cijfers kijken, blijken met het conflict slechts kleine bedragen gemoeid te zijn. In 1987 voeren de VS voor ongeveer 100 miljoen dollar rundvlees uit naar de EEG. De door de Amerikaanse overheid geviseerde EEG-export zit in dezelfde grootte-orde en dat geldt ook voor de eventuele Europese tegenreactie. Daartegenover staat een globale bilaterale EEG-VS-handel van 166 miljard dollar.

Waarom houden de Amerikanen het been stijf in deze materie? Het kost hen eigenlijk geen moeite om hormonen vrij vlees te leveren (het zogenaamde Hilton beef) en uiteindelijk betreft het slechts een onbetekenend deel van hun globale uitvoer. Het gaat hier om het principe, zeggen de betrokken kringen in Washington: volgens hen zijn de vijf natuurlijke hormonen (oestradiol-17 beta, progesteron, testosteron, trenbolon en zeranol) die aan de runderen worden toegediend, volstrekt ongevaarlijk voor de consument. Ze wijzen ook op de bijzonder strenge normen op het vlak van gezondheid en hygiëne die in hun eigen land door de Food and Drug Administration opgelegd worden.

Principes en belangen

We weten echter dat de neo-liberale poenscheppers de woorden "principe" en "belang" soms wel eens door elkaar halen en ook in dit geval moeten we het eerste verstaan wanneer ze het tweede uitspreken. Om het huidige conflict in zijn juiste context te plaatsen, dienen we ruim een maand terug te gaan naar de bijeenkomst in Montreal van de zogenaamde Uruguayronde van de GATT (het sinds decennia

aanslepende feuilleton over de liberalisering van de wereldhandel). Die vergadering liep op niets uit omdat er tussen de VS en de EEG een slaande ruzie uitbrak rond het afbouwen van de landbouwsubsidies. Er werd in de pers terecht nogal wat aandacht besteed aan de harde en onverzoenlijke houding van de Amerikaanse delegatie die eiste dat de EG ter plekke zou aanvaarden om tegen het jaar 2000 alle landbouwsubsidies stop te zetten. Het voorstel van de VS, dat reeds in juli 1987 bekendgemaakt werd, omvat drie hoofdpunten:

1) de volledige afschaffing over tien jaar van alle subsidies in de landbouw die de handel beïnvloeden; 2) de geleidelijke afschaffing van de invoerbelemmingen over tien jaar; 3) de harmonisatie van de voorschriften op het gebied van gezondheid en hygiëne.

Dat laatste punt lijkt er op het eerste gezicht wat voor piet snot bij te staan, maar uw ouders hebben ongetwijfeld geleerd om bij het oversteken van de straat tweemaal te kijken. Naarmate men kwantitatieve invoerbelemmingen afbouwt, wordt de verleiding vaak groot om ze door kwalitatieve hindernissen te vervangen

zoals normen in verband met hygiëne en gezondheid (denk maar aan de knotsgeke regels waarmee de Duitse producenten het buitenlandse bier trachten buiten te houden). Wanneer men begint te onderhandelen over de harmonisatie van die voorschriften, draait alles om de basis waarop die harmonisatie zal plaatsvinden. In ons verhaal dus: mét of zonder hormonen. Want indien het probleem binnen de GATT ter sprake komt, betreft het niet langer de EEG-markt, maar de wereldmarkt voor rundvlees. En er staat in dat verband nog veel meer op het spel.

Superuiers

Sinds enkele jaren hebben een aantal firma's (Monsanto, Elanco, Upjohn en Cyanamid) een procédé ontwikkeld om het groeihormoon somatropine (ook BST genoemd) op rendabele wijze te produceren. Aan koeien toegediend, verhoogt BST de melkproductie met 15 tot 30%. Volgens voorzichtige ramingen opent dit op wereldvlak een potentiële markt van ongeveer 1 miljard dollar. Momenteel bouwt Monsanto een BST-fabriek in Oostenrijk en Elanco één in Groot-Brittannië. Bij de verschillende regeringen van de EEG-landen werd reeds enkele jaren geleden de toelating gevraagd om BST te mogen verkopen. Het zou van EEG-zijde natuurlijk bijzonder inconsequent zijn om enerzijds het gebruik van de vijf natuurlijke hormonen (waarvan de schadelijkheid geenszins wetenschappelijk is aangetoond) te verbieden en anderzijds de verkoop van BST toe te laten terwijl er over eventuele neveneffecten van dit hormoon veel minder duidelijkheid bestaat.

Ondertussen gaat het clandestien aanwenden van allerlei hormonale rotzooi in de EEG rustig verder. De beperkte steekproef waarvan Testaankoop in het jongste nummer de resultaten publiceert, bevestigt het recente onderzoek van de stad Gent dat aantoonde dat een kwart van het bij ons verkochte rundvlees hormonen bevat. En in Frankrijk wordt volgens officiële gegevens amper 0,3% van het ingevoerde vlees op de aanwezigheid van hormonen getest (maar naar alle waarschijnlijkheid betreft het een nog geringer percentage). Wegens de ontoereikende infrastructuur en de daaruit voortvloeiende vertraging is trouwens het "positief" bevonden vlees op het ogenblik dat de resultaten bekend worden reeds lang in de maag van de consument verdwenen.

Paul Verbracken

Grigoryy Pelman kwam naar België voor de Scientific Engineering Association Perspectiva, waarvan hij het vice-presidentschap waarneemt. Deze vereniging is op haar beurt een initiatief van de Informal Club for Social Initiatives, voorzeten door Pelman. Deze club situeert zich binnen de nieuwe sociale beweging.

Toestanden: Welke doelstellingen heeft perspectiva?

gp: Perspectiva situeert zich binnen het kader van Gorbatsjovs vernieuwingspolitiek. Het cruciale probleem is echter dat die politiek hoofdzakelijk van bovenuit geanimeerd wordt. Als echter de lagere echelons van de samenleving er niet bij betrokken geraken, heeft de hervormingsbeweging geen kans op slagen. De discrepantie tussen de Glasnost en de dagelijks ondervonden economische realiteit (stijgende inflatie, onvoldoende consumptiemogelijkheden) oefent uiteraard een negatieve invloed uit. De mensen voelen aan dat er geen echte veranderingen optreden. Perestrojka is voor hen speelgoed voor intellectuelen, ze voelen zich er niet bij betrokken. De nieuwe sociale bewegingen, waarvan wij een onderdeel zijn, willen daaraan iets doen. De mensen willen onmiddellijke veranderingen. We willen hierop inspelen. De coöperatieve beweging vormt hierbij een eerste schakel. Door het stimuleren van goedfunctionerende coöperatieven willen wij nieuwe middelen vrijmaken. Deze middelen dienen dan op hun beurt aangewend om sociale programma's te ontwikkelen. Hierbij vervullen coöperatieven een andere functie. In concreto proberen we een netwerk van coöperatieven uit te bouwen, die zich met sociale problemen bezig houden. Thema's waarrond we werken zijn: ecologie (onder andere controle van de luchtvervuiling), de consumptieproblematiek, een departement om gehandicapten te helpen, ontwikkelen van een vrouwenbeweging. Bovendien omvat perspectiva ook een sociaal laboratorium, dat zich met sociale onderzoeken bezig houdt, en probeert de evolutie van de publieke opinie te bestuderen.

En binnen de sociale beweging?

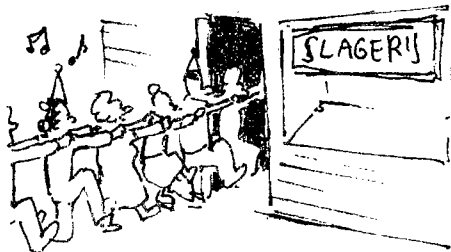
gp: Een groot probleem in de Sovjetunie is de afwezigheid zowel van politieke democratie als van een politieke cultuur. Daarom hechten we veel belang aan het ontplooiën van initiatieven op dat terrein. Zo houden we ons bezig met het ontwikkelen van een video-universiteit. We nemen uiteenzettingen van politiek actieve

Gesprek met een woordvoerder van de nieuwe sociale bewegingen in de Sovjetunie

Glasnost aan de basis

Glasnost is: een gesprek hebben met een woordvoerder van de nieuwe sociale bewegingen in de Sovjetunie, niet in een donkere dissidentenkamer, maar in een gezellig Portugees restaurant te Brussel. Of hoe de angstdroom van de pro-raketlobby -een Rus in je keuken- reeds (bijna) bewaarheid is.

NIEUWE SOCIALE BEWEGING INS.U.

personen op. Deze video's verspreiden we naar kleinere en meer perifere locaties, zodat ook zij op de hoogte kunnen blijven van wat in de nieuwe sociale beweging reilt en zeilt. We houden ons ook bezig met de uitbouw van een management school. Enkele van de meest befaamde sovjet-professoren onderwijzen er (omdat we hen gunstige financiële voorwaarden aanbieden), waardoor hun know how ook aan personen uit de coöperatieve sector ten goede komt.

We proberen ook een informatief netwerk van sociaal actieve personen uit te bouwen. Het is een van de terreinen waar samenwerking met West-Europa welkom zou zijn. We proberen immers dit netwerk te informatiseren. Uitwisseling van software met het Westen staat dan ook op ons verlanglijstje.

Hoe zien jullie je verhouding met West-Europa?

gp: We vinden het erg belangrijk de Westeuropese ervaringen te begrijpen. Veel van onze problemen stemmen namelijk overeen. In dit kader zouden we trouwens stages in West-Europa willen

bevorderen, opdat onze landgenoten van nabij andere samenlevingen zouden kunnen bestuderen.

Bovendien menen we dat gezamenlijke sociale, politieke en commerciële activiteiten een belangrijke politieke garantie voor de toekomst vormen. Communicatie met andere samenlevingen kan helpen het Ijzeren Gordijn te slopen en de scheiding tussen de volkeren op te heffen. Ze kan ook leiden naar ontwapening. Bovendien zijn die contacten broodnodig om de ontwikkeling van onze nieuwe economische en coöperatieve organisaties te bevorderen. We wensen dan ook partners in het Westen te zoeken. Onze voorkeur gaat daarbij uit naar coöperatieven die ook een sociale dimensie bezitten.

Concrete voorstellen?

gp: Om te beginnen uitwisseling van informatie. Wij hebben veel van het Westen te leren, maar kunnen zelf ook gegevens aanbieden: over onze management school, over ons sociaal laboratorium ... Daarnaast wensen we het uitwisselen van personen te bevorderen. Ik vermeldde reeds dat we ernaar streven stages in West-Europa te bevorderen. We zouden ook diverse vormen van toerisme, informeel én politiek, willen ontwikkelen. Dit zou Westerse bezoekers de gelegenheid geven de Sovjetunie, zijn problemen, zijn nieuwe sociale bewegingen, beter te leren kennen.

Verder willen we ook culturele contacten stimuleren. Onze coöperatieve vertegenwoordigt bijvoorbeeld een aantal Sovjetschilders -die werken in een stijl vergelijkbaar met de Duitse Neue Wilden- die graag in het Westen zouden tentoonstellen. Omgekeerd kunnen wij ook Westers werk bij ons promoten. Ook andere vormen van culturele uitwisseling zijn welkom. We houden ons bijvoorbeeld ook bezig met de productie van videofilms, politieke cartoons, ...

Economische samenwerking is eveneens noodzakelijk. We zoeken partners uit het Westen voor onze coöperatieven, willen echter ook helpen coöperatieven en andere structuren uit het Westen partners in de Sovjetunie te vinden. Ook uitwisseling van software, het eventueel voeren van wederzijdse publiciteit behoren tot de mogelijkheden.

Veel geluk!

Bruno Coppieters

Geïnteresseerden kunnen met Perspectiva contact opnemen op het volgende adres: 1st Dubrovskaya str., 1, 109044, Moscow, USSR, Tel. 276-42-04 of 276-17-86.

Glasnost laat ook zijn sporen na in het westerse denken. Luttele dagen voor Gorbatsjovs rede, publiceerde het *Committee on Armed Services* van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden het verslag van een reeks hoorzittingen. Daaruit blijkt dat de beruchte verrassingsaanval vanuit het oosten minder realistisch is dan altijd beweerd. Afgevaardigde Les Aspin. Hij onderkende de economische noodzaak van de reducties, maar beschouwde ze niettemin als "een bijzonder moedige zet vanwege de president" met verre gaande implicaties. Een gelijkaardig initiatief had meer dan twee decennia geleden bijgedragen tot Chroetsjovs val.

Bedreiging

Het was Simon Lunn, Adjunct Secretaris-Generaal van de Noordatlantische Assemblée, die de pertinente vraag stelde: waartegen dienen wij onze veiligheid te garanderen? Indien het gevoel van bedreiging vermindert, stelde hij, dan winnen de politieke factoren aan gewicht. Met andere woorden, militaire getalsterkte is één zaak, maar welke zijn de politieke intenties, die erachter steken? Hij erkende de zwakheden van de louter cijfermatige benadering van de bedreiging. De NAVO zal in de nabije toekomst veel werk hebben om nieuwe evaluatienormen op te stellen. Hij bleef er evenwel bij dat zelfs na de voorgestelde verminderingen de Sovjet militaire macht een serieuze bedreiging voor het Westen blijft betekenen. Bij dat laatste plaatsten enkele toehoorders naderhand vraagtekens. "Het Westen heeft systematisch de Sovjet-capaciteit overschat, maar zich nooit ten gronde afgevraagd of de Sovjets hun plannen ook kunnen uitvoeren", stelde iemand, verwijzend naar de zeer gebrekkige werking van de civiele bescherming in Armenië. Het cijfermatige rationalisme dat de suprematie van het Oosten "objectief bewees", verdeelt de NAVO ook intern. De Verenigde Staten ondergaan de gevolgen van jaren ononderbroken groei van hun defensie-uitgaven, en eisen dat West-Europa een groter aandeel in de financiering van de gemeenschappelijke verdediging op zich neemt. "Burden-sharing" heet het. Het is een visie die David Greenwood, directeur van het Defensie Studiecentrum van Aberdeen, fel aanvocht. Tot nu toe reageerden de Europeanen braaf-

De toekomst van de NAVO

De toekomst van een dinosaurus

Begin december '88 verblufte Gorbatsjov het Westen door in de Verenigde Naties een unilaterale troepenvermindering met 500.000 eenheden voor te stellen. Ten aanzien van de buitenwereld reageerden de NAVO-lidstaten van gematigd enthousiast tot uitbundig. Binnenshuis maakten ze zich zorgen: indien de bedreiging van het Warschau-pact inderdaad vermindert, wat is dan de toekomst van de NAVO? Dat was tevens de teneur op het colloquium "A Security Design for Europe", vorige maand georganiseerd door het Defensie Studie Centrum.

DE NAVO EEN DINOSAURUS ?

jes, door op te werpen dat de verdediging van West-Europa meer inhoudt dan de toewijzing van een deel van het bruto nationaal produkt aan de NAVO. Vooral de Bondsrepubliek Duitsland lijkt veel op een gigantisch militair depot en de bevolking ondergaat dagelijks de militaire voorbereidingen op een eventueel gewapend treffen. Het wekt dan ook weinig verwondering dat onder de Duitse Secretaris-Generaal, Manfred Würmer, de NAVO een studie publiceerde over de gemeenschappelijke veiligheid, met als veelbetekende ondertitel "Shared Roles, Risks and Responsibilities in the Alliance". Amerika's houding ontlokte aan Greenwood de bemerking dat "de argumentatie voor de "burden-sharing" werd opgevoerd als een nummertje, een spel waarin slechts een regel geldt -kies de statistieken die je eigen standpunten in het beste daglicht plaatsen- en waarin er niet zoiets is als ploeggeest". De oplos-

sing voor de toenemende kost van de verdediging zag hij in de rolspecialisatie van elke lidstaat. "Welk cricket-team denkt u dat het sterkst is", vroeg hij retorisch, "één dat louter uit all-rounders bestaat, of één met specialisten die een groepsgeest uitstralen?"

Integratie

Deze weg vergt een grotere Europese autonomie en integratie. De Westeuropese Unie biedt er een gezond fundament toe. Het *Plan Pleven* uit 1950, dat onder meer in de oprichting van de Westerse Defensiegemeenschap voorzag als belangrijke steunpilaar in de Europese Gemeenschappen, dient geactualiseerd te worden. Die zienswijze zou later op de dag verworpen worden door Alfred Cahen, Secretaris-Generaal van de WEU. Fantasieloos kleefde hij het conservatief Atlantisme aan, en zag voor zijn orgaan niets meer dan een tweederangsrol ten overstaan van de NAVO. Spaak en Tindemans konden het niet beter zeggen. Hij zou een scherp antwoord krijgen van Von Ploetz, Adjunkt Permanent Vertegenwoordiger bij de NAVO, die een Duitse visie van verre gaande autonomie ten aanzien van de Verenigde Staten verwoordde. Het debat maakte de kloof duidelijk tussen de oudere en de jongere generatie defensie-intellectuelen en beleidmakers. De laatste groep ziet het veiligheidsvraagstuk niet langer in een manicheïstische Oost-Westtegenstelling. Maar zij zijn nog niet de politieke besluitvormers. Zij willen inspelen op -niet helpen bij- Gorbatsjovs hervormingen; de ouderen wachten passief af. Glasnost en perestrojka bewijzen immers enkel wat zij reeds decennia beweerden. Gerontocratie is een westers begrip geworden. Zij maken zich zorgen over de toekomst van de NAVO als institutie. Vanuit die invalshoek had Tobback gelijk toen hij begin vorig jaar zei dat de Alliantie een dinosaurus is en dat dinosaurussen nu uitgestorven zijn. Maar een recente evolutietheorie poneert dat sauriërs niet uitstierven, maar zich verder ontwikkelden tot recentere levensvormen. Zo wenst de jongere generatie voort te gaan; met minder nadruk op militaire confrontatie en meer op politieke samenwerking en integratie. Dat was Harmels visioen van meer dan eenentwintig jaar geleden.

Jean Pascal Zanders

Gesprek met schrijver

Lévi Weemoedt

“Liever depressief, dan progressief”

*“Geduldig lijden”, “Geen
bloemen”, “Zand erover”,
“Bedroefd, maar dankbaar”,
“Een treurige afdronk”. Het zijn
titels van boeken van een
schrijver die op de koop toe
Lévi Weemoedt heet. De titel
van zijn jongste boek luidt Acte
van verlating. Naar aanleiding
daarvan had Tuur Devens een
gesprek met deze melancholicus.*

*ik liever dood.” Zo'n gedicht zal je nu niet
meer schrijven?*

Lévi Weemoedt: Strikt privé is het verve-
lend dat dat gevoel juist niet overgaat.
Maar ik zal minder naar de pen grijpen om
dat op te schrijven. Zeker als je dat al zo
vaak gedaan hebt.

*Het is nu kort en krachtig: “Stemverkla-
ring. Liever / depressief / dan / progres-
sief.”*

Lévi Weemoedt: (traag) Ja, dat is nog
erger ... Ik denk dat ik tot een generatie
behoor die afgeknapt is op de blijde jaren
zestig. Nu, ik heb er indertijd maar
mondjesmaat van genuttigd, maar... het is
moeilijk om te antwoorden. Ik denk dat
het blijde vooruitgangsgeloof mij wan-
hopiger maakt dan de conservatieve
manier van denken ... (veel stilte).

*Omdat je daarvan zo weinig concreet
resultaat ziet?*

Lévi Weemoedt: Ja, ik heb er moeite mee.
Geloven dat alles beter wordt, dat vind ik
zo naïef. Ik heb al zo veel narigheid mee-
gemaakt, dat ik dat niet meer kan... De
laatste tijd ben ik nogal sterk bezig ge-
weest met de eerste wereldoorlog, omdat
ik daarover een radioprogramma voor de
VPRO maakte. Massabegravenissen, jul-
lie hebben dat in België genoeg mee-
gemaakt, elkaar uitroeien. Het is treurig,
maar wat doe je eraan... Als je toch die
mensen ziet die beslissingen nemen, dan
ga je toch iets beseffen van de on-

mogelijkheid om dat te veranderen ...”

*En daarom het treffende “Interieur”:
“Hoe witter de / wanden / Hoe zwarter / de
wanhoop”?*

Lévi Weemoedt: Het viel me op dat de
mensen de laatste jaren in hun huizen de
boel witter, lichter maken. Witte inte-
rieurs, en de mensen zelf gingen steeds
meer wit dragen, terwijl het toch een heel
sombere periode was, want de lucht
gonsde van overspel en ellende. Maar al
die figuren waren gekleed in smetteloze
gewaden! Er moest volgens mij een ver-
band bestaan tussen de problemen, en de
groezelige interviews en de witte kleren
waarmee de mensen alles proberen te
verhullen.

*Heb jij zelf een verklaring voor je somber-
heid?*

Lévi Weemoedt: Het is toch wel een raad-
sel. Het zal wel iets te maken hebben met
erfelijkheid. In mijn herinneringen ben ik
mijn levensreis niet begonnen als zwart-
kijker. Ik denk dat ik in eerste instantie
eerder geneigd was het leven lachend
door te gaan dan in weemoed. Ik denk dat
er dingen in het leven mij toch van ge-
dachte en stemming hebben doen veran-
deren...

Kun je wat concreter zijn?

Lévi Weemoedt: In het algemeen is het
toch de angst die een kind ervaart als het
niet de geborgenheid krijgt van de ouders
die het natuurlijk kan verwachten. Dat
soort ontwaken gaat met golven gepaard.
Wakker worden en zien dat de boze
droom pas begint als je niet slaapt.
Tot nu toe heb ik rond de hete brij gedanst,
ik heb me altijd verscholen achter de ironie,
zo'n lekker vangnet waar je altijd in
kan ploffen. Je zegt wel iets, maar je
neemt het gelijk weer terug. Dat is na-
tuurlijk vaak beter dan die loodzware
ernst. Maar iets minder ironie zit nu wel in
die nieuwe verhalen, denk ik.

Het resultaat, of beter een van de resul-
taten denk ik, van zo'n zelfonderzoek,
zijn de verhalen in *Acte van verlating*,
inderdaad minder ironisch, maar des te
treffender. Daarover meer op de volgende
bladzijde.

Tuur Devens

De man heet Weemoedt, met dt, Neder-
landser kan het niet. Die verlenging maakt
de weemoed nog groter, nog melodrama-
tischer, maar ook grotesk. Het leven is een
brok ellende, maar je kunt er soms wel om
lachen. “Lachen und Weinen. Weinen
und Lachen”, en vaak weet je niet wan-
neer je nu moet lachen of huilen. (Echte
humor heet dat dan.)

Dat gevoel bekruipt je heel sterk als je
Weemoedts gedichten en verhalen leest,
bijvoorbeeld zijn grappige en ontroeren-
de roman *De ziekte van Lodesteyn*. Dat
boek vertelt het verhaal van een leraar die
ziek wordt van zijn nieuwe doorkijk-
school van glas-in-beton, en van zijn
evenzo gelijkende medemensen. Dege-
nen die in de buurt van de 40 zitten of die
grens al gepasseerd zijn en al lang lesge-
ven, lezen dat boek met een soort Aha-
Erlebnis. Leerkrachten zijn “volvette
muizen van de geest”!

Toestanden: *Je woonplaats Vlaardingen,
trouwlustigen, leraars, hulpverleners,
allemaal gaan ze voor de bijl. Ambte-
naren noem je “kladblokpapier van de
samenleving”. Welke mensen vind je nog
wel te pruimen.*

Lévi Weemoedt: Nou, af en toe kom je
wel 'ns een aardig mens tegen. Als je na-
gaat, dan is het eigenlijk verkeerd om te
zeggen dat het ongeluk in een klein hoekje
zit. Het ongeluk is gigantisch overal aan-
wezig, het geluk zit in een klein hoekje.
En af en toe vind je dat. Wat het leven leuk
maakt, is de ontmoeting met een aardig
mens. Dat is mijn manier van denken
toch. Je hebt mensen die van mij zeggen
dat ik zo van treurigheid houd. Maar dat is
helemaal niet waar. Als er een majoretten-
korps langskomt, ben ik de eerste op straat
om te genieten. Mensen die van nature
somber zijn, smachten naar vreugde en
verzetjes en pleziertjes. Ik kan schateren,
zo erg dat de burens beginnen te klagen en
mij tot de somberheid terugroepen.

*Somberheid, treurnis, het komt in je ge-
dichten vaak voor. Toch merk je een evo-
lutie in de benadering van het fenomeen.
Een ouder gedicht is “Broodje leed spe-
ciaal”: “Ik zit vaak op verlaten stadsta-
tionnen / met in mijn mond een beetje
saucijzebrood. / Denk steeds: waarom
ben ik de reis begonnen? / En: eig'lijk wil*

BOEK

Vreemd gaan vanuit kikkerperspectief

Acte van verlating heet het nieuwe boek van Lévi Weemoedt. De verhalen zijn, nog erger dan de titel al laat vermoeden, heel schrijnend en triest. Maar oh zo mooi!

Het boek wordt als verhalenbundel gepresenteerd, maar eigenlijk dien je de verhalen toch in volgorde te lezen, omdat er duidelijke verbanden zijn. De meer beschouwende verhalen brengen de meer anekdotische in een ander daglicht, en vice versa. Centrale figuur is de moeder in deze poging tot zelfonderzoek, in deze proeve tot analyse van eigen somberheid. Of Weemoedt daarmee meer vat op zichzelf heeft gekregen, betwijfel ik, maar de lezer is er wel mee gediend...

Hij doolt regelmatig in haar geboorteplaats rond, en heeft een diep gegrifte herinnering aan haar als een mens die altijd maar poetst en stofzuigt. Hij saboteert dat huishoudelijk toestel wel, maar met slechts effect van korte duur. Zijn moeder poetst door. Ze is een wrak, een hulpeloos hoopje mens als ze dat niet kan. Hij haat ze, ook omdat ze geld uit zijn spaarpot blijft pikken, maar liever dat nog ondergaan dan het tegen zijn vader zeggen, met

alle ruzies en uitbarstingen als gevolg. Als vierjarige voelde hij zich al een kleine verrader toen hij in zijn onbesuisd en totaal onschuldig enthousiasme zijn vader het huis toonde, waar zijn moeder een andere man trof en waar hij dan altijd alleen in de zandbak mocht spelen. Mooi is dat "vreemd gaan" vanuit kikkerperspectief. Op een bepaald moment in zijn leven, hij denkt op het einde van zijn middelbare schooltijd, moet ze dan van huis zijn weggegaan, en verblijft ze sedertdien in inrichtingen, bij zijn zus, of in academische ziekenhuizen. Ze schrijft kaartjes, in de trend van: "Lévi, ik sluit geld in, het zal wel boek worden, treur niet zoveel het lost niets op, je hebt jezelf ermee, moeder heb het ook rot gehad, maar ik ben er nog steeds."

Helemaal somber en treurmiswekkend wordt het als hij het in het titelverhaal over

zijn gescheiden vrouw en zoontje heeft. Hij mag hen nog opzoeken in het appartement in een soort volksbuurt. Rake, ironisch typerende beschrijvingen volgen elkaar in snel tempo. Een voorbeeld: "En binnen, door de muren van het appartement, kwamen de ongevraagde geluiden van de meest onbeschaamde en intieme menselijke handelingen: van bier verzadigde keelscheten, winden of het genante gesteun en gillets die hoorden bij een goedkope parodie op de lichamelijke liefde, een lustbeleving die het bezinksel was van te veel videofilms uit de videotheek op de hoek."

Klinken de beschrijvingen van de doehet-zelf-automechaniciëns, de sociale trendvolgers, de verschoppelingen, de outcasts nog badinerend en ironisch, ze vormen een schrijnende weerspiegeling van zijn emotionele toestanden. Dit is deprimerende uitzichtloosheid, pure melancholie om van te genieten! Zo mooi gestileerd!

Tuur Devens

Lévi Weemoedt, Acte van Verlating, 1988, Thomas Rap, Amsterdam.

BOEK

Het beeld van de vrouw

Vrouwenstudies, onderwijs en onderzoek op het gebied van de specifieke vrouwenproblemen, startte vorig jaar in België aan de UIA. Onlangs verscheen het eerste jaarboek, een leuk ogend boekje met een aantal korte, niet moeilijke teksten.

Eerst komt een vlot geschreven en fris overzicht van alle activiteiten van het afgelopen academiejaar. Dan volgt de neerslag van een lezing van de intussen al min of meer beroemde Rosi Braidotti, professor Vrouwenstudies in Utrecht. Op de vorm daarvan zijn wel een paar aanmerkingen te maken. Om te beginnen is de lezing niet omgewerkt tot een artikel, zodat er aan de zinsbouw nogal eens wat wil haperen. Verder is de vertaling, uit het Engels, krakkemikkig. "Het is eveneens een moment van veranderende situatie" (p.21) is er een staaltje van, "aanspraak maken op het behoren tot de vrouwenbeweging" (p.27) een ander. De vertaalster is blijkbaar ook niet zo goed thuis in de terminologie en vertaalt steevast "de afbeelding van de vrouw", waar "het

beeld van de vrouw" moet staan. Hoe dan ook, de kern van Braidotti's betoog komt er nog wel heelhuids uit. En die is interessant. Braidotti stelt namelijk dat er een gevaarlijke discrepantie bestaat tussen het beeld van de vrouw zoals de media dat verspreiden (vrouw is onafhankelijk en maakt carrière) en de werkelijkheid (vrouw wordt in mannenmaatschappij onderdrukt). Die valse informatie suggereert ten onrechte dat feminisme en vrouwenstudies overbodig zijn geworden. Het jaarboek gaat verder met de samenvatting van een onderzoeksrapport over nachtarbeid. Het is een boeiend en informatief stuk van Mieke Van Haegendoren. Ik heb wel bedenkingen bij de inhoud. Ik vind het spijtig dat de "beleidsaanbevelingen" zo pragmatisch zijn. Het uitgangspunt is dat het uitvoeren van nachtarbeid een onomkeerbaar proces is. Daarbij aansluitend wordt gesteld: "Men kan er dan voor kiezen om het verbod op nachtarbeid voor vrouwen op te heffen, maar dit zal slechts ten goede komen aan

een relatief klein aantal vrouwen, terwijl het grootste deel van de vrouwen hierbij geen baat zal vinden" (p.62). Dan volgen een aantal raadgevingen om bij het invoeren van nachtarbeid de negatieve effecten zoveel mogelijk in te dijken. Met de harde protesten van arbeidsters tegen nachtarbeid nog in mijn oren, vraag ik me af of dit rapport geen raadgevingen kon verschaffen over het handhaven van het verbod.

Ook het onderzoek van de studenten wordt gepresenteerd. Dat gebeurt in de vorm van samenvattingen (grotendeels in abominabel Nederlands) van een aantal "projectwerken", die wel een beetje magertjes zijn voor een post-universitaire opleiding. Het laatste deel is een "Jaaroverzicht", door en door degelijk, informatief en verder reikend dan alleen maar de UIA.

Al bij al is *Vrouwenstudies. Jaarboek 1987-1988* een vertrouwenwekkend begin, een boek met kinderziektes, maar met een interessante en gevarieerde inhoud.

Lisette Keustermans

Er is veel veranderd in de rode buurt rond het café Sur. Floreal heeft vijf jaar in de cel gezeten. Midden in de nacht wordt hij uit de gevangenis ontslagen en hij doolt door de barrio. De tangozangers zijn er nog, maar veel oude bekenden kregen met de dictatuur te maken en zijn verdwenen. De buurt wordt bevolkt door desaparecidos, afwezigen.

Floreal is indertijd opgepakt omdat hij in het slachthuis een staking had uitgeroepen voor Adhemar El Nigro, een werkmakker die op straat door de sécurité is vermoord. En precies die El Nigro loopt Floreal vannacht tegen het lijf, de verlostte en de Dood die alles weet. Met zijn tweeën zetten ze de voorbije vijf jaar op een rij, hoe Floreal moest onderduiken en een intens avontuur beleefde met lotgenote Maria, hoe hij is gearresteerd en gemarteld, hoe hij zijn dagen in de cel in twijfel heeft doorgebracht.

Ook Rosa, Floreal's vrouw kijkt achterom. Ze weet dat haar man elk ogenblik kan vrijkomen, maar ze vreest dat hij van haar niet meer wil weten. Maandenlang heeft

Op het tweede plateau van het Nederlands Toneel Gent kan men nog enkele avonden genieten van de interessante produktie: Triptiek van het Weerzien van Botho Strauss, in een regie van de Nederlandse Mette Bouhuijs.

Leden van een kunstkring maken de voorbereiding mee van een tentoonstelling over "Kapitalistisch Realisme". De 15 praatzieke mensen zijn ogenschijnlijk op zoek naar het wezen van de kunst, maar hun oeverloos gewauwel is slechts een therapeutisch proces om de leegte van hun bestaan inhoud te geven. Strauss toont dit proces in korte snelle scènes, waarin doorheen de chaos pijnlijk duidelijk wordt gemaakt dat deze mensen zich aan valse waarden vastklampen en de echte maatschappelijke vragen uit de weg gaan. In feite is *Trilogie des Wiedersehens* een commentaar op *Zomergasten* van Maxim Gorki. Strauss deed de dramaturgie van Gorki's stuk toen Peter Stein het in 1975 bij de Berlijnse Schaubühne ensceeneerde. Strauss schreef zijn geactualiseerde versie in die periode. Zijn stuk heeft dezelfde structuuropbouw en toont dezelfde wereld van een dozijn nutteloze intellectuelen die enorm veel kletsen maar part noch deel kunnen hebben aan de veranderingen in de wereld.

Er is ook een groot verschil met *Zomergasten* en met de situatie in 1905 toen Gorki op de drempel van een revolutie zijn stuk schreef. Zijn nutteloze burgers

FILM

De verlostte en de dood

ze haar man opgespoord, van de ene gevangenis naar de andere; altijd is ze door de buurt gesteund; op de duur werd ze verliefd op Roberto, de uitgeweken Corsicaan die ook in het slachthuis werkte.

Als het ochtend wordt, overtuigt de Dood Floreal: hij moet naar huis, hij heeft nog een heel leven met Rosa voor zich.

Sur is voor cineast Fernando Solanas een logisch volgend bedrijf na *Tangos, l'exil de Gardel*. Die film, over een groep Argentijnse ballingen in Parijs, was als een kunstmatige choreografie in sombere decors. Sindsdien is het militaire bewind in Argentinië vervangen door een burgerregering. Ook Solanas zelf is uit ballingschap thuisgekomen en heeft zijn bewegingsvrijheid teruggevonden. Dat is in *Sur* goed aan te voelen: gefilmd op lokatie in een buitenwijk van Buenos Aires. De

tangomuzikanten in *Sur* horen bij de buurt als de snaren bij een gitaar, om één van de vele poëtische uitspraken uit de film na te praten. De enige min of meer gechoreografeerde sequens in *Sur* -waarin een marxistische bibliotheek wordt klaargeemaakt voor de brandstapel- is naar mijn gevoel ook de zwakste. *Sur* loopt vol nevenfiguren waarvan de Dood en de oude utopisten wel de merkwaardigste zijn. Al die personages krijgen gestalte, met hun zucht naar democratie, hun kleine tics. Dat illustreert Solanas' opvatting dat film niet op karakters mag besparen terwille van de actie zoals dat in commerciële films gebruikelijk is. *Sur* is tenslotte een prachtige hulde aan de tango-en aan enkele van zijn grootste componisten- en zal ook om die reden (en vier weken na het ingehouden feestgedruis over de Verklaring van de Rechten van de Mens) zijn weg naar de appreciatie vinden.

Fernand Labial

Sur. Regie: Fernando Solanas. Vertolking: Susu Pecoraro, Miguel Angel Sola, Philippe Léotard. Vertoning: Brussel.

SPEKTAKEL

Gorki, door Strauss herzien

STRAUSS...

kennen tenminste hun plaats in het revolutionaire proces. Het zijn toeschouwers op verre afstand en zij lijden onder het besef dat ze geen rol van betekenis kunnen spelen. Strauss' gasten op de tentoonstelling hebben alle hoop op welke verandering dan ook verloren. Zij lijden niet, hebben geen gevoel van eigenwaarde meer. Zij zijn van maatschappelijke elite bij Gorki geworden tot banale consumptieslaven. Zij lopen met hun gevoelens te koop en hoe meer mensen zij daarmee lastigvallen hoe hoger zij scoren op de imaginaire ladder van hun eigenwaarde. De betere burgerij is een karikatuur geworden van zichzelf. Gorki voert ook enkele opstandige arbeiders

op die met minachting de zwanenzang van de burgerij bekijken. Strauss zet in de tentoonstellingsruimte een suppoost neer die net zo minachtend kijkt, maar bij hem is geen hoop meer en enkel haast om na zijn dienst snel uit deze vreemde wereld weg te zijn.

Strauss heeft nogal wat vernieuwingen in de toneelvormgeving doorgevoerd en een van zijn uitwerkingen is het "in Gesellschaft reden". Om de waardeloosheid van de taal weer te geven laat hij iedereen tegen iedereen praten waarbij men geen oog meer heeft voor menselijke signalen en drama's.

Het stuk zoals door het NTG gebracht toont niet altijd die nuttelosheid in haar volle scherpte, het is desondanks een verhelderende en doorzichtige produktie. Er is dankbaar gebruik gemaakt van de lange smalle ruimte in het Minne-meers-complex met het optimaal benutten alle zij- en nevenruimten. Het spel is open, inzichtelijk, er wordt goed en af en toe schitterend geacteerd. Dit maakt het stuk, dat als zwaar op de hand te boek staat, licht verteerbaar. Eindelijk een goede voorbereiding voor een lezing van de onleesbare tekst van Strauss en de berg analytische literatuur over *Trilogie*.

Eddie Vaes

Nog tot zaterdag 14 januari in NT-2 aan de Minne-meers te Gent: 'Triptiek van het Weerzien' van Botho Strauss. Aanvang: 20.00 uur.

Als er alweer een milieu- of Derde Wereldstrip wordt aangekondigd, zoek ik meestal dekking. Het Goede Doel is al te vaak een excuus voor slordig, dan wel dom, dan wel prutswerk. Ik hanteer daarbij één norm: de reeks Natuurkommando van Andy en Anika en Bessy, gemaakt door Studio Vandersteen en het World Wildlife Fund. Deze reeks staat voor nul op mijn graadmeter. Alles wat beter is, kan op mijn aandacht rekenen. Bijvoorbeeld: Een bos op zoek naar bomen, getekend door Erik Meynen, naar een scenario van Herman Brusselmans.

Plaats van het gebeuren: de Luxemburgstraat in Brussel, waar de Bond Beter Leefmilieu een armtierige verdieping betreft. Gelukkig is de WC proper. Afdelingshoofd (!) Lieve Grauls heeft mij vriendelijk uitgenodigd op de voorstelling van een milieustrip die niet op recyclepapier is gedrukt, en die bovendien rijkelijk is gesponsord door de Nationale Loterij. Moet kunnen! De BBL kon rekenen op 1,7 miljoen voor het stripverhaal, dat anders moest worden dan anders. Erika Raven werd aangezocht, maar de Blondie van het Vlaamse stripverhaal had geen tijd. Erik Meynen en Herman Brusselmans dan maar. Beide heren werken al een jaar samen middels het zeer grappige

STRIP

Lachen met het lelijke leefmilieu

stripverhaal Inspecteur Bob, in het weekblad Panorama. Meynen en Brusselmans konden het eens worden met de gestelde voorwaarden, als maar aan enkele van hun eigen condities werd voldaan.

De BBL-eisen waren voor de hand liggend en simpel: in het stripverhaal moesten zoveel mogelijk milieuproblemen worden verwerkt, van TGV over zure regen tot hormonenvlees. De strip moest bovendien een happy end hebben. Het siert de Bond Beter Leefmilieu dat geen bezwaar werd gemaakt tegen de absurde aanpak van het duo Meynen/Brusselmans. Milieubeschermers kunnen ook lachen. En dat was dan weer de conditie van de stripmakers: de milieuproblemen moesten door de buis kunnen getrokken worden. En aldus gebeurde. De titel: *Een bos op zoek naar bomen* slaat overigens nergens op. Het is allicht de enige toegeving (of toch, zie verder) naar de traditionele milieubeweging toe). Het stripverhaal in een notedop: de familie

Dewitte speelt de hoofdrol. Pa is ontvoerder in een slachthuis, Ma werkt in een visrestaurant, zoon Lowie snuift lijn, dochter Sylvie is lichtelijk achterop, en opa schildert met loodverf. Op een dag gaat alles fout: pa verliest zijn baan, en villa Leblanc (het onderkomen van de Dewittes) wordt onteigend voor de TGV. Er ontstaat kolder. Ook de Bond Beter Leefmilieu wordt vrolijk te kakken gezet. Maar uiteindelijk wint de familie Dewitte met de *Lotto* en alles komt bijna goed. Dit stripverhaal is maar 28 pagina's lang, en een nieuw wereldwonder is het zeker niet. Het is ook niet makkelijk om alle mogelijke milieuproblemen in een kortverhaal te verwerken. Herman Brusselmans zei bij de voorstelling dat hij zelf verbaasd was over de hoeveelheid gevaren die ons milieu beloeren. Best tevreden ben ik toch over het tekenwerk van Erik Meynen. Absurd en zeer vermakelijk. Nieuwe lelijkheid, maar zeer mooi gemaakt. Mooie vieze kleuren ook: vals rose, fel blauw, (piep) bruin. De leerling van Kamagurka zit zijn leermeester dicht op de hielen. Lachen met milieuproblemen. Daar waren we in Vlaanderen nog niet aan toe. Nee hoor! En hoe meer controverser deze strip oproept, hoe liever ik het heb.

Louis Van Dievel

U weet het al, in 1988 werd Carl Philipp Emanuel Bach herdacht, of beter herontdekt. Of doet men alsof, om concertprogramma's en platencatalogi te vullen? Wat er ook van zij, ik heb een schitterende CD van helios beluisterd met kamermuziek voor fluit van de tweede zoon van Johan Sebastian.

Carl Philipp Emanuel (CPE op de plaat) was, van 1738 tot 1767, hofclavecijnist op het paleis Sans-Souci van Frederik II -u weet wel de fluitspelende koning-filosoof. CPE moest dus af en toe fluitmuziek componeren. Op deze CD horen we fluitist Marc Grauwels samen met Guy Penson, clavecimbel, en Jan Sciffer, cello, in de sonates voor fluit en continuo in mi klein en sol groot. Verder nog samen met kamerorkest Dall'Arco uit Budapest in het concerto voor fluit, strijkers en continuo in re klein. Tot slot staat er ook nog een fluitsolo en een duet voor viool en fluit op deze 63 minutenlange CD.

Een aanwinst op alle terreinen. Een mu-

MUZIEK

In de salons van Sans-Souci

ziek die parelt van vitaliteit en inventiviteit. Een zenuwachtige (niet jachtige) en gespierde uitvoering met een evenwichtige balans tussen de partijen. In het derde deel viel me de pre-romantische atmosfeer op (ze deed me denken aan de Danse des furies uit Gluck's Orphée), een overmoedige vaart, een verrassend unisono en een open (onverwacht) einde (zie de vioolconcerti van Mozart). Het is opvallend hoe dicht die muziek bij ons staat qua geest, of is het een kwestie van interpretatie?

Grauwe's heeft naar mijn gevoel de neiging om de adagio's op een nogal laat-twintigste-eeuwse manier te spelen: ietwat Jazzy, ietwat sensueel (genre charme-fluiter, zoals Thijs van Leer, Galway). In het poco adagio van de fluitsolo -dat eigenlijk een aria is- worden zowel het lage als het hoge register gebruikt in een aantrekkelijk dialoog. Ik had de indruk

dat Grauwels ook hier de expressiviteit wat chargeert waardoor de lage tonen wat agressief klinken. Maar met wat schijnbaar gemak en met wat een regelmatige klankverloop speelt hij dan de ernstige en tegelijk ongedwongen versieringen in de vlugge delen van de andere sonates. Meesterlijk, hypnotiserend!

Het duet voor viool en fluit is een vrolijk dialogerend werkje in imitatievorm dat doet denken aan de tweestemmige *Inventionen* van vadtje Bach.

Een "gouden" klank, een briljante techniek, een charmante verschijning, een meestal verantwoorde, dynamische vertolking. Een Brusselaar met "international class".

Enchanté, Mister Grauwels!

Simon De Rijck

Fluitmuziek van Carl Philipp Emanuel Bach door Marc Grauwels (fluit), Guy Penson (clavecimbel), Jan Sciffer (cello) en het kamerorkest Dall'Arco uit Budapest, Helios, CDH 88033

De nieuwe "Rode Vaan"

"Kruispunt" of
"Forteresse van de
eigen waarheid"?

De Rode Vaan is naar eigen zeggen "drastisch geherstructureerd". Men gaf het blad bij de aanvang van 1989 een nieuw profiel mee. Een nieuw profiel? Of gaat het louter om oude wijn in nieuwe vaten? We bekeken het eerste nummer en polsten de huidige en de voormalige politieke directeur naar hun eerste reacties.

RODE VAAN IN NIEUWE
FORMULE?

overwegend lange artikels. Het aantal behandelde items is beperkt in vergelijking met de andere politiek-maatschappelijke weekbladen die Vlaanderen arm is. De layout is even sober als de Rode Vaan in de vroege jaren zeventig. Aan de hand van slechts één nummer is het uiteraard onmogelijk de balans van het nieuwe profiel op te maken. Zo wil men het huidige gebrek aan regionaal nieuws ondervangen door de organisatie van kleinschalige regionale redacties. Partijnieuws wordt momenteel beperkt tot geelomkaderde berichten in de "Agenda". De oplage bedraagt 3000 exemplaren, waarvan 2400 effectief verkocht zouden worden.

Jef Turf, voormalig politiek directeur van De Rode Vaan en -eveneens voormalig-KP-prominent, denkt daar het zijne over: "Ik maak me sterk dat de verkoop niet eens de helft van deze 3000 exemplaren haalt. En wellicht zal bij de volgende ronde van de abonnementshernieuwing de 1000 niet gehaald worden. En dat doet pijn als je weet dat we met de Rode Vaan niet zo lang geleden op enkele maanden tijd om en bij de 1000 nieuwe abonnees haalden. Die gunstige trend is wellicht

afgelopen omdat de toen aangekondigde veranderingen niet worden waargemaakt.

Veranderingen?

Over welke veranderingen gaat het? Reeds in de periode toen Jef Turf en hoofdredacteur Piet Lampaert de dienst uitmaakten was er volop sprake om de Vaan onafhankelijker van de Partij en opener naar het brede progressieve publiek toe te maken. Het gekke is dat de huidige ploeg precies hetzelfde zegt. Waarom zijn de mensen van vroeger dan allemaal weggegaan? Waar liggen de verschillen?

Miel Dullaert, de huidige politieke directeur: "De wil tot openheid was er vroeger wel, maar wij willen meer. Onze voorgangers wilden van de Rode Vaan een links magazine maken, gesubsidieerd door de Kommunistische Partij. Wij willen een kommunistisch weekblad maken waarin geen tegenstelling is tussen enerzijds de Kommunistische Partij en anderzijds het brede progressieve politieke spectrum. Daar willen we een complementaire veeleer dan een tegenstrijdige houding aannemen: een kruispunt tussen beiden als het ware.

Toestanden: Terzelfdertijd aansluiten bij de KP en een brede openheid aan boord leggen, is dat wel geloofwaardig naar de buitenwereld toe? Zo zeg je bijvoorbeeld zelf dat je niet de moniteur van de KP wil zijn, terwijl die dan toch maar een "politieke directeur" heeft aangesteld.

Miel Dullaert: Die functie stamt nog uit de tijd van mijn voorganger. Dat kan inderdaad tot misverstanden aanleiding geven, ook al dient gezegd dat zowat alle dag- en weekbladen toch ook wel directeurs hebben.

Maar dan wel zonder het predikaat "politiek" ...

Miel Dullaert: Voor mij niet gelaten. Ik voel me in feite hoofdredacteur, met alle spanningen die daar bij horen. Of vanuit de KP nog een nieuwe hoofdredacteur zal worden aangetrokken, hangt af van de nakende statutenwijziging. Persoonlijk vind ik dat de functie van politiek directeur niet meer hoeft en een hoofdredacteur volstaat.

Is dit nieuwe profiel van De Rode Vaan niet ergens de weerspiegeling van een

Commercieel bekeken is het niet oninteressant af en toe de inhoud van een tijdschrift overhoop te gooien. Ook in warenhuizen wordt regelmatig de hele gangen- en rekkenstructuur gereorganiseerd. Zo iets brengt de klant ertoe om het hele warenhuis opnieuw te verkennen. Daardoor ontdekt hij koopwaar die hem vroeger wellicht nog niet opgevallen was. Een tijdschriftlezer overkomt zowat het zelfde als zijn blad zich plots een nieuw profiel aanmeet. Dan wordt hij een tijdlang gevoeliger voor wat er op de verschillende bladzijden staat.

Dergelijke doordachte commerciële motieven lagen bij de Rode Vaan alvast niet aan de basis van de nieuwe aanpak. Financieel-organisatorische beheerselementen waren dat wel, evenals interne strubbelingen binnen de al jarenlang zieltogende Kommunistische Partij. Iets wat bovendien gepaard ging met enkele spectaculaire personeelwisselingen. Zowat de hele redactiekern van pakweg een jaar geleden nam ontslag, kreeg ontslag, dreigde met ontslag of twijfelt over ontslag.

Het geeft uiting aan het voortdurende spanningsveld waarin de Rode Vaan zich bevindt: de spanning tussen partij en weekblad, de interne spanningen in de partij en de weerspiegeling daarvan in de Vaan, de spanning tussen een links tijdschrift en de grijze Vlaamse lezersmarkt. Binnen die context een achtenswaardig weekblad uitbouwen en behouden kan geen sinecure zijn.

Sanering

De hoofdsponsor van het blad, de Kommunistische Partij zit financieel in moeilijke papieren gezien het verlies van nationale mandatarissen en het dalende ledenaantal. Er dient bespaard en "gerationaliseerd". De Rode Vaan wordt daartoe geleidelijk aan geïnformatiseerd, de traditionele partij-drukkerij Volksuitgave werd verlaten voor een goedkopere privé-drukker in Zele. Waar het enigszins kan wordt gesnoeid. Toch dient de Partij nog voor het grootste deel tussen te komen in de kosten.

De nieuwe Rode Vaan vind je op iets kleiner formaat dan De Morgen. Het magazine-achtige karakter van weleer is vervangen door de goedkopere look van krantenpapier. Foto's nemen een belangrijke plaats in, in de op het eerste gezicht

partij die zelf evenzeer op zoek is naar een nieuw profiel?

Miel Dullaert: De Kommunistische Partij is inderdaad sinds haar laatste congres op zoek naar een nieuw profiel daar de nieuwe maatschappelijke problemen een andere benadering vragen. De Rode Vaan moet mee een medium zijn voor de politieke stromingen die die problemen vertolken. De Vaan moet daartoe open staan voor debat en dialoog. Daarbij is het inderdaad de uitdaging voor de KP om haar traditioneel imago deels te doorbreken.

Eertijds richtte de Rode Vaan zich, naar analogie met de socialistische pers, duidelijk naar een ruimer publiek, naar een arbeiderspubliek ook. Het nieuwe profiel van de Vaan richt zich op het eerste gezicht meer dan ooit naar een louter intellectueel publiek. Of is dat een verkeerde opinie?

Miel Dullaert: Ik denk dat de arbeidersklasse volop in mutatie is. De traditionele arbeider werkte in de mijnen, aan de dokken,.... Die situatie is sterk aan het veranderen. Die arbeider is niet alleen meer geëngageerd in de economische sfeer maar toont tevens meer en meer belangstelling voor bijvoorbeeld de milieu- en de vredesbeweging. De nieuwe arbeidersklasse is er een die niet alleen syndicaal actief is

maar evenzeer een rol speelt in andere maatschappelijke bewegingen. Dat zijn niet direct progressieve intelligentsia, ook al heeft die nieuwe arbeidersklasse over het algemeen toch een betere vorming en een ruimere manier van denken dan vroeger. Naar die doelgroep moeten wij ons richten.

Maar er blijft toch de bijzonder grote groep van laaggeschoolde arbeiders en bedienden, die allesbehalve binnen jouw definitie van de "nieuwe arbeidersklasse" vallen?

Miel Dullaert: Wij stellen uiteraard geen exclusieven. Het blijft een uitdaging voor de Rode Vaan om op slechts 32 bladzijden toch verschillende doelpublieken aan te spreken.

Kwaliteit

Voor de realisatie van de inhoud heb ik de indruk dat de Rode Vaan meer dan ooit een beroep doet op mensen van buitenaf dan op eigen, professionele journalisten. Schaadt dit op termijn niet de kwaliteit van het blad?

Miel Dullaert: Een grote verantwoordelijkheid terzake ligt bij de redactie zelf. Het is onze bedoeling om en meer freelance medewerkers aan te trekken en met hen meer de dialoog aan te gaan over de bijdragen die ze leveren.

Jef Turf ziet het anders: "Er is met de vroegere medewerkers hard gewerkt aan de voorbereiding van een nieuw journalistiek project. Momenteel hanteert de KP 19e eeuwse patroonspraktijken om deze mensen buiten te zetten. Met de nog zeer beperkte mate waarop ik indertijd de journalistieke dimensie van de partij wou wegschuiven heeft men korte metten gemaakt. Na het horen van Miel Dullaert in het BRT-programma "Actueel" worden mijn sombere gevoelens bevestigd dat De Vaan er in de eerste plaats is om de partijwaarheid te onderstrepen. Met daaraan gekoppeld de afwezigheid van een zelfkritische houding. Omdat ik weigerde het eigen partij-potje gedekt te houden ben ook ik buiten gezet. Men trekt zich terug in de forteressen van de eigen waarheid".

De Rode Vaan bestaat ondertussen zo'n slordige 68 jaar: een bijzonder levendige periode voor een bijzonder levendig partij met een een bijzonder levendig weekblad. De Rode Vaan, anno 1989 blijft even "levendig", onderhevig aan markt-wetten, interne strubbelingen, ideologische conflicten. De toekomst van de Rode Vaan hangt nog steeds nauw samen met die van de Kommunistische Partij. En dat is dan weer een ander verhaal.

Eric Goubin

Louganis sloeg met zijn achterhoofd tegen de duikplank, Thompson brak zijn polsstok, Hinkes startte driemaal vals, Johnson werd betrapt, Flo Jo niet en Delgado wél of toch niet, Claudi werd verkreukt vóór de eindmeet en Nederland werd voetbalgek. Dit moet een vrij adequate samenvatting zijn van het voorbije sportjaar. Er horen in alle geval beelden bij die ik in de voorbije weken op alle zenders tientallen keren heb gezien. Op de BBC was er niet één sportjaar-overzicht, maar een apart programma voor enkele van de Britse disciplines bij uitstek en van de belangrijkste internationale competities. Heel geschikt voor de echte liefhebbers en rustige kenners. Het was ook prettig om de eigen BBC-beelden van Seoel terug te zien. De BBC zat steeds met reporter en camera op de neus van de Britse atleten. Enerzijds werd daardoor elke zucht aangeblazen tot een orkaan, maar merkwaardig genoeg werkte het ook relativerend: de prestaties en mislukkingen van de Britse atleten leken het wel en het wee van vriendelijke buurmeisjes en -jongens. De grote nabijheid bracht ook

TELEVISIE

"Louganis stootte zijn kanis"

iets over van de lichamelijke van hun bewegingen.

Hoewel ik een trouw supportster ben van de BRT-sportredactie kon hun jaaroverzicht mij geen ogenblik boeien. Mark Uytterhoeven is vaak gevat en geestig, maar nu waren zijn grapjes belegen. Taalstrijd is leuk, maar dient op zijn minst spontaan te klinken. Uytterhoeven en Cie trachten ons anti-helden te presenteren, met als grote uitschieter Frans Peeters. 't Is waar, behalve Ingrid Berghmans en Robert Van de Walle had België in 1988 weinig "helden" te eren, maar het perspectief van het anti-heldendom spreekt niet aan na een jaar sportplezier. Er kan de BRT-sportredactie niet verweten worden dat ze meedoet aan het opkloppen van futiliteiten, het zelf nieuws scheppen uit het niets, het creëren van sterren, het verspreiden van sensatie

of het glorifiëren van competitie. Goed zo. Jammer genoeg leidde dit tot een mislukte persiflage op een sportjaaroverzicht.

Ook Mart Smeets nam zich in zijn inleiding op het NOS sportjaaroverzicht voor "heldenverering" te vermijden. Zo kritisch en zo nuchter zijn die Nederlanders wel. Het werd geen makkelijke opgave: 1988 was immers voor Nederland een jaar met grote sportsuccessen. Smeets praatte er rustig over, om de tafel gezeten met de morele winnaar van de Tour de France, de gouden medaille vrouwenwielrennen op de weg, twee gouden roeiers, een zilveren zwemster, de Europese voetballer van het jaar, één van de Koemannen, een zilveren schaatser, een gouden schaatster en een Nederlandse volleybal-hoop.

Nu ik het allemaal nog eens tientallen keren te zien kreeg, weet ik wat de sportprestatie van 1988 is: de pass van Muhren naar Van Basten in de finale van het E.K. De prijs voor het commentaar gaat naar Koos Postema's "Greg Louganis stootte zijn kanis."

Marianne Mertens

DOSSIER

Hoever staat de reconversie van Limburg, één jaar na de laatste grote mijnwerkersstaking?

“Laat Thyl Gheyselinck zélf maar Mickey Mouse spelen”

Iets minder dan een jaar geleden kwam er in de mijn van Beringen een eind aan wat wellicht de laatste grote staking zal blijken in de geschiedenis van de Limburgse steenkoolmijnen. Op 1 februari stapten de mijnwerkers van Beringen opnieuw binnen, na een vruchteloze staking van 5 weken tegen een nieuwe vakantieregeling. De putten in het oosten waren ondertussen al lang dicht. Thyl Gheyselinck was al ruim een jaar aan de macht. Er was reconversie beloofd, nieuw werk voor de Limburgse mijnwerkers en hun gezinnen.

Maar de balans is mager. Racing Genk -defusieclub van Waterschei en Winterslag -bengelt aan de staart van de rangschikking in eerste nationale. Gheyselinck wil op termijn ook de westelijke mijnen opdoeken. Een pretpark met megalomane afmetingen en ambities moet Limburg opnieuw werk bezorgen. “Laat Gheyselinck zélf maar Mickey Mouse spelen”, riep een boze mijnwerker een jaar geleden. Van eind '86 tot nu, van géén sluitingen tot stellige beloften tot reconversie, daar gaat dit dossier over.

Het reconversieverhaal in Limburg begint eigenlijk in 1967. Na de sluiting van Zwartberg verenigden de overblijvende mijnzetels zich in de NV Kempische Steenkoolmijnen. Maar de zogenoemde Stichtende Vennoten hadden het toen al goed bekeken. Zij brachten in de NV KS de verlieslatende posten in, namelijk de kolonexploitatie, de koolwasserijen en de terrils. In ruil kregen ze zelfs nog een schuldvordering op KS van zo'n 1,3 miljard. Waaraan wel geld viel te verdienen, bleef in privé-handen: het beheer van de woonhuizen en gronden, de scholen en hospitalen, de nijverheidsterreinen zélf. De Belgische Staat deed allicht de meest royale geste: die zou de voorspelbare verliezen van de KS automatisch ieder jaar bijpassen. Een contract van 30 jaar. De Staat werd ook voor 10% aandeelhouder in de NV KS.

Van de Stichtende Vennoten verwachtte de Staat toch een tegengebaar: ze zouden 50% van wat ze *niet* inbrachten in de nieuwe constellatie, aanwenden voor reconversie in Limburg. Tenminste, dat was de bedoeling. Maar de besprekingen daarover tussen de privé-partners en de over-

RECONVERSIE VAN LIMBURG

heid schoten absoluut niet op. Het was pas toen de regering met een wetsontwerp begon te zwaaien, dat de Stichtende Vennoten over de brug wilden komen met reconversiekapitaal. Het wetsontwerp wilde ze immers verplichten om 90% van hun overblijvende patrimonium te investeren in nieuwe Limburgse industrieën.

En zo -bijna onder dreiging dus- kwam de Kempische Investeringsvennootschap (KIV) tot stand. Op 9 juni 1972 was dat. De vier Stichtende Vennoten brengen 1,25 miljard kapitaal in. Een half miljard meteen, de rest in jaarlijkse schijfjes. Na die investering, gaan de vier Stichtende Vennoten in liquidatie (ze doeken zichzelf op). Overigens: de vroegere exploitant van de Beringse mijn, de NV Mosane, weet nog aan de hele operatie te ontsnappen.

En de Kempische investeringsvennootschap investeert, voor meer dan een miljard zelfs, in Limburg. Bijvoorbeeld in

ALZ, EBES, Belfin en andere bedrijven. De meeste hebben dit gemeen dat ze geaffilieerd zijn met de Generale... Zonder een poot te moeten uitsteken, krijgen de dochters van de Generale forse kapitaalinjecties. De moedermaatschappij houdt zich schroomvallig op de achtergrond.

Van reconversie, van nieuwe industrieën in Limburg, komt niets in huis. Overigens krijgt het KIV-kapitaal nog twee staartjes, één in '80 en één in '86. Over '86 straks meer.

Passons...

In 1980 verschijnt een wet die bepaalt dat het patrimonium van de Stichtende Vennoten, *niet* ingebracht in de Kempische Steenkoolmijnen, moet geïnvesteerd worden, en wel aldus verdeeld: 50% in de KIV, 50% in beleggingen of investeringen in België. Helaas! De koek blijkt grotendeels opgegeten. In '70 hadden de Stichtende Vennoten naar schatting 3,6 miljard *niet* ingebracht in de KS. In '83 bleek daarvan nog maar een goed half miljard over te blijven. Bij de liquidatie van de Stichtende Vennoten hadden de aandeelhouders nog snel een cadeau van

1,8 miljard gekregen. Maar *passons*, het gaat tenslotte maar om kleine bedragen. De nijverheidsgronden van de steenkoolmijnen (ruim 700 ha) gaan van de Stichtende Vennoten over in de handen van de KIV. Goed voor 170 miljoen. Van een substantiële inspanning voor reconversie in Limburg is nog steeds geen sprake.

Erfenisrechten

1982 is een belangrijk jaar voor de mijnen. De regering stelt een vijfjarenplan op voor de KS, een *beheerscontract*. De mijnen krijgen voor de komende vijf jaar net geen 32 miljard om de verliezen te compenseren. De overheid maakt een einde aan de automatische delging van het tekort. 1982 is niet eens zo'n slecht jaar voor de KS: slechts 6,9 miljard verlies. Maar rekent U eens maal vijf... in '83 ligt het verlies van de KS al boven de 7 miljard. En het zal alleen nog maar stijgen. Verder worden een aantal sleutelsectoren van de Belgische economie geregionaliseerd. Als hun "enveloppe" is uitgeput (de enveloppe met nationaal geld), dan zullen de gewesten en gemeenschappen het gat moeten dichten met eigen geld. Dat dit de erfenisrechten zijn, is zeer toepasselijk voor de steenkoolmijnen.

Ook 1986 is een markant jaar in de geschiedenis van de KS. Door een verwisseling van participaties krijgt Sidmar de controle over het Limburgse staalbedrijf ALZ, en zo ook over de *Kempische InvesteringsVennootschap*. Wat bedoeld was als een initiatief van openbaar nut -de reconversie- komt volledig in privé-handen. De naam verandert in *Kempische Investeringsmaatschappij* (KIM). In '86 lekte een plan uit om de mijn van Winterslag te sluiten, maar de reactie in Limburg is zo heftig, dat het snel weer in de schuif verdwijnt. Op 12 april van dat jaar betogen in Hasselt 20.000 mensen tegen iedere mijnsluiting.

In de zomer blijkt de regering een "kolengandois" te zoeken, die de mijnen moet "herstructureren". Eerst wordt ene José Dedeurwaerder opgevoerd, een Belg in dienst van het Franse Renault. Dedeurwaerder vergeet evenwel zijn bazen in te lichten, en moet terug naar af. Het *headhuntersbedrijf* dat voor rekening van de Belgische overheid werkt, vindt dan Thyl Gheyselinck bij Shell in Portugal. *Hij had daar net een vingeroefening in het herstructureren achter de rug.*

Gheyselinck is de ideale figuur: hij is geen Belg, heeft nooit iets met steenkool te maken gehad, hoeft niet bang te zijn voor een of andere electorale achterban. Hij vraagt en krijgt *carte blanche*.

Hoewel. Thyl Gheyselinck is niet die sterke figuur voor wie hij zich graag uitgeeft. Het scenario voor de "herstructurering" van de KS was al netjes voor hem uitgeschreven. Dat zeggen insiders. Brein achter de hele operatie was en is Bernard Martens, voorzitter van de Nationale Maatschappij voor de Nationale Sectoren, de NMNS. Bernard Martens is wél een man van gewicht. Maar als ambtenaar, als Belg, als afhankelijke van een politieke partij, is hij een veel te kwetsbare figuur. Gheyselinck omschrijven als een stropop zou schromelijk overdreven zijn. Maar de plannen die hij heeft uitgevoerd, lagen grotendeels klaar op zijn bureau. In februari van '87 kondigt de kolengandois de sluiting van het oostelijke bekken aan. Hij heeft van de regering 93 miljard losgeweekt tot in 1996. 28 miljard zullen besteed worden aan de sluiting van Waterschei, Winterslag en Eisden, 65 miljard zullen dienen om de verliezen van het westelijke bekken (Zolder en Beringen) in de komende tien jaar te compenseren. Voor zover mogelijk. Het is het laatste geld dat de nationale overheid in de mijnen wil stoppen. Gheyselinck kan vrij autonoom met zijn miljarden omspringen. Alles wat hij van de 28 miljard voor het oosten overhoudt, mag hij gebruiken voor reconversie. De KS wordt overigens een normaal bedrijf. Als hij de vooropgestelde exploitatieverliezen overschrijdt, mag hij de boeken neerleggen...

LIM-burg

In 1987 wordt dan de Limburgse Investeringsmaatschappij (LIM) opgericht, met geld van de KS, dat dus voortkomt uit de *besparingen op de verliezen*. En aangezien Winterslag, Waterschei en Eisden in recordtempo dichtgaan, is er tenminste 3 miljard te besteden.

Wat is de opdracht van de LIM? Het antwoord komt uit een parlementaire vraag van oktober '87. De LIM moet risicodragend kapitaal verschaffen aan nieuw op te richten bedrijven in Limburg, of aan bestaande bedrijven die hun activiteit wensen te verruimen. De LIM moet een financieringspakket uitwerken waarin overheidssubsidies en fiscale voordelen vervat zijn. De LIM moet maximum 10% van haar middelen ter beschikking stellen voor de ontwikkeling van de industriële infrastructuur in Limburg. De partners van de LIM zijn de KS en de GIMV, de Gewestelijke Investeringsmaatschappij. De Limburgse Investeringsmaatschappij zal in de komende jaren geld investeren in een resem kleine projecten. Grotere in-

vesteringen zijn er in nieuwe bedrijven als CEGEKA (informatisering) en Diamant Boart Mining. De geschapen werkgelegenheid ligt in de honderden, maar zeker niet in de duizenden. Gheyselinck wordt maar één keer publiekelijk teruggefloten door de politieke kaste die hem heeft aangesteld. Dat gebeurt als hij aankondigt *dat er tegen 1996 in Limburg geen kolen meer zullen gedolven worden*. In april '86 had Martens beloofd dat er een "kolenvinning" zou behouden blijven.

De toenmalige ministers Maystadt en Eyskens "distantiëren" zich van de verklaringen van de kolenbaas. Het blijft bij woorden. De slagzin "geen mijnontginning meer na 1996" is intussen een vast begrip geworden. Niet voor niets is ook aan de kompels van de westelijke mijnen een "oprotpremie" aangeboden. Niet voor niets wilde Gheyselinck het *mijnwerkersstatuut* afkalven. Hoe minder mijnwerkers met hoe minder rechten (gouden handdrukken, huur- of woonvoordelen, EGKS-premies enzovoort) hoe meer geld er in theorie vrijkomt voor de reconversie. Op 30 november van het voorbije jaar liet minister Claes van Economische Zaken laconiek weten dat er na de herstructurering van het *westen* nog 5.800 kompels in dienst zouden blijven. Voor de komst van Gheyselinck waren er 17 à 18.000 mijnwerkers aan de slag. In '87 kwam er vanuit de KS nog een wetenswaardig bericht: de mijn had haar eigen grond gekocht van de KIV, later KIM. Gheyselinck heeft nooit een prijs willen noemen. Insiders spreken over 240 miljoen. Een bijzonder goeie prijs voor nijverheidsgronden die enkel door de mijnactiviteit waarde hadden gekregen.

Voetbal!

In augustus '88 lanceert de KS de mededeling dat er voor de fusieclub (voetbal!) Racing Genk een nieuw stadion zal worden gebouwd op voormalige mijngronden. Oude mijngebouwen in Waterschei dienen daarvoor gesloopt. Vraag is wie een kaartje zal kopen -een duur kaartje wellicht- om deze investering in Limburg mee af te betalen. Voor alle duidelijkheid: Limburg is rijk aan voetbalverenigingen. Maar er is er maar eentje die het goed doet: Sint-Truiden. Winterslag en Waterschei staan laatste in de rangschikking van de eerste klasse. Na de *winterstop* zal blijken of Racing Genk volgend seizoen het gedrum in tweede klasse zal vervoegen. Als het Limburgse voetbal het paradepaard van de reconversie moest worden, dan is dat project alleszins grandioos mislukt. Er is ook sprake van een *mijnmuseum*.

Interessant project. Maar Jean Ooms, de liberale délégué van de mijn van Eisden, is daarmee al op zijn eentje bezig. Het enige wat Thyl Gheyselinck voor de reconversie heeft kunnen verzinnen, is een pretpark. Godbetert een soort Limburgs Disneyworld of geef het maar een andere naam. ERC is de titel van dit project: "Educatief, Recreatief en Cultureel Project". Geen nieuwe industrie dus voor Limburg, geen vernieuwend of gedurfd

initiatief, geen collectieve brainstorming in de provincie Limburg. Neen, alleen maar een pretpark. Op 21 november van vorig jaar komt Gheyselinck er officieel mee voor de dag. Het ERC zou een investering van 15 miljard vergen om in 1992 van start te kunnen gaan. Er zou werk zijn voor 4.000 mensen. Maar dan moet er wel geld over de brug komen van de Vlaamse regering, de Europese Gemeenschap, privé-investeerders,

de gemeenten op wier grondgebied het pretpark zou uitgroeien. En natuurlijk zou er ook geld komen van de KS zelf, geld afkomstig uit besparingen op de sluiting van alweer de laatste Limburgse mijnen. Fraai reconversieresultaat, zo op 22 jaar tijd. Ter illustratie: geen enkele Limburgse instantie is de afgelopen twee jaar met gunstige werkgelegenheidscijfers boven gekomen.

Pieter Paridaens

Thyl Gheyselinck moet na zijn "ambtsaanvaarding" toch wel één keer gelachen hebben. Toen hem werd uitgelegd hoe het zat met de sociale verhoudingen aan de mijnen, de tweestrijd tussen de vakbonden onderling, en binnen de vakbonden afzonderlijk, de strijd tussen de apparatsjiks en de radicalen.

In een recent interview met Knack laat Gheyselinck uitschijnen dat hij menig weekend in de kroegen van de mijncités heeft doorgebracht, om bij pot en pint met de kompels te discussiëren. Niemand heeft hem daar ooit gezien. Gheyselinck is nooit lager afgedaald dan het niveau van de opzichters. Nooit heeft hij rechtstreeks met de gewone mijnwerkers gepraat. Zelfs met hun vertegenwoordigers in de ondernemingsraden verliep het gesprek stroef: Gheyselinck blonk uit door zijn hautaine gedrag en zijn gebrek aan communicatie, zeggen werknemersvertegenwoordigers in deze overlegorganen. Gheyselinck heeft toch één keer direct contact gehad met het mijnwerkersvolk. Maar dat was toen hij aan de Maaskant bijna klappen kreeg van het boze voetvolk.

De stakingbrekers van het ACV Maar daarover gaat het dus eigenlijk niet. Het gaat om de vakbonden van de mijnwerkers. Gheyselinck moet al snel gemerkt hebben dat er aan die kant gaten zaten in de verdedigingsmuur. De Christelijke Centrale van de Vrije Mijnwerkers was het eerste te nemen bolwerk. De ACV-centrale had weinig last van zogenoemde radicale elementen, en vertrouwde al te graag christendemocratische politici, Wilfried Martens op kop. Terwijl in april '86 grimmig werd gestaakt tegen de dreigende sanering, congresseerde de Centrale van de Vrije Mijnwerkers in het rustige groen van het Domein Hengelhof. Jef Houthuys kwam er waarschuwen voor de "Amadezen". Het congres pleitte voor het interessante maar totaal onrealiseerbare idee van een "Kolenpenning", naar Duits model. De voorzitter

Mijnstakingen 1986-'88

"Die putten mochten niet dicht"

van de christelijke mijnwerkersvakbond was André Daemen. Hij zit tegenwoordig in de nationale leiding van het ACV in de Wetstraat. Insiders zeggen mij dat hij op zijn minst tien informele gesprekken met Gheyselinck moet hebben gehad. Overigens zou de christelijke mijnbond op den duur zelfs uitblinken in *stakingbrekerij*. ACV-délégué Gerard Bijnens -ooit medepleiter voor een breuk tussen ACV en CVP- voerde in Waterschei een stoet werkwilligen aan. De afstraffing voor dit soort praktijken kwam met de sociale verkiezingen van '87. Het ACV kreeg fameuze dreunen in de bedreigde mijnen van Waterschei, Winterslag en Eisden. Maar uiteindelijk had dat geen belang, omdat die mijnzetels toch dicht zouden gaan. Het ACV heeft in de mijnenkwestie vooral uitgeblonken in dienstbetoon: *het invullen van ontslagformulieren*.

ABVV-Centrale onder curatele

De mijnwerkerscentrale van het ABVV, dat was een ander paar mouwen. Voor alle duidelijkheid: de centrale bestaat ondertussen eigenlijk niet meer. Ze is in 1987 erkend als *bedrijf in moeilijkheden*. Dat liet ondermeer toe om de meeste personeelsleden met vervroegd, dan wel brugpensioen te sturen. Jan Olieslagers (voorzitter) en Jan Bayens (provinciaal verantwoordelijke) hebben de trieste afloop van het mijnfeuilleton allicht mée op hun geweten. Misschien is dit te krasse taal, maar

ik laat het toch even zo. Jan Olieslagers was en is een zwakkeling, op de cruciale momenten nooit te vinden. Jan Bayens was het *feestvarken* onder de zwijnen die het ABVV hier en daar als secretaris rijk is. *Ik weeg mijn woorden*.

U moet dat op televisie gezien hebben, toen het ABVV een trits radicale délégués wilde afzetten, en zelfs schrappen als lid van de vakbond. De radicalen in kwestie waren met tal van supporters naar het bondsgebouw in Hasselt afgezakt, om een wederwoord en rehabilitatie te eisen. Jan Bayens kreeg voor de lens van de BRT-camera een draai om zijn orën; je zag zijn angst groeien, je zag hem ja zeggen op alles wat hem werd gevraagd. Maar het meest schrijnende beeld was dat van het zwijgende vakbondsbestuur, dat in het midden van het tumult de ogen en de rest dichtkneep, alsof er niets aan de hand was. De vertrouwelingen van Olieslagers, Bayens en Cie maakten zich toen onsterfelijk belachelijk. Een zootje onbenullige ja-knikkers, zei toen iemand meewarig. Ondertussen -het is al gezegd- staat de socialistische mijnwerkerscentrale onder curatele. Of de centrale ooit nog zelfstandig zal opereren, is zeer de vraag. De kassen zijn in ieder geval leeg. En evengoed is er de vraag of er ooit klaarheid zal worden geschapen in de boekhouding van de bond. Of zal de chaos met de *kameradenmantel der liefde* worden toegedekt?

Radicalen met invloed

En dan zijn er natuurlijk de zogenoemde radicalen zelf. De meesten van hen kregen snel een PVDA-cachet opgedrukt, en vaak niet ten onrechte. Als ik goed kan tellen, waren ze met zo'n honderd. In de kwade dagen dan. Soms waren het 200 of zelfs 250. *En ze hadden grote invloed op de mijnwerkers*. Wie meer dan één keer aan de poort heeft gestaan, kan dat alleen maar toegeven. En ze waren eerlijk met de mijnwerkers, dat kan ook niet ontkennd worden. En ze hadden vertrouwen. Grauwels, Cieters, Vermeulen, Posikata en consoorten waren in de stakingsperiode

dan ook dag en nacht in de weer. Ze waren ijverers voor de helaas ideële vakbonds-democratie. Algemene vergaderingen, stemming bij handopsteking, geen enkele mijn dicht, 20.000 man aan de slag in de mijnen, dat waren de slogans. Maar ze konden niet beletten dat er drie putten werden gesloten, en dat het gros van de mijnwerkers koos voor de gouden handdruk die KS en EGKS hen te bieden had. 28 april 1987 was de magische datum. Eerst stemde bijna iedereen op de "amadezen" van de ABVV-lijst bij de sociale verkiezingen. Een paar dagen later koos bijna iedereen eieren voor zijn geld. 800.000 netto was een zeer aantrekkelijk bedrag na weken van miserie, stakingsmiserie. Gerard Bijmens is er een schoonmaakbedrijf mee begonnen. De mijn was voor hem een spookbeeld geworden. De mijn van Eisden is een geval apart. Altijd irrag op gang, nooit bij de spitsafbijters. Maar eenmaal in staking, wisten de Maaskanters niet van wijken. Zij zijn tot het laatst blijven doorstaken voor het behoud van hun mijn. Er waren in Eisden twee stakingsleiders. "Dikke Jean Ooms" van de liberale bond, en Honna Minnoum van het ABVV. Jean Ooms was een tafelspringer, een roeper. Honna Minnoum

was een radicaal, maar ook een realist. Aan de poort van Eisden leidde dat in de nadagen van de staking tot wrange situaties. Overigens heeft Jean Ooms nooit getekend voor de 800.000 frank van de KS. Het siert hem, uiteraard, maar het is even goed waar dat hij niet hoefde te tekenen omdat hij met pensioen kon. Minnoum heeft wel voor het geld gekozen.

Stakingsmiserie

Die miserie kan voor een deel op de rug van de radicalen worden geschoven. Toen de bonden in 1987 de staking tegen de sluiting niet meer wilden erkennen, zijn de radicalen in *overdrive* gegaan. De stakings- en steuncomités die her en der opdoken, stelden niets voor. Ze vertegenwoordigden alleen de deelnemers. Dat de staking zo lang is blijven duren, is eigenlijk een mirakel. De mijnwerkers wilden gewoon hun werk behouden, *die put mocht niet dicht*. Het was een soort blind weerwerk tegen een onzichtbare vijand. Partijen, comités, groupuscules hebben daarvan misbruik gemaakt. Er is in '87 *honger geleden* in de cités, en bovenop die miserie was er nog de rijkswacht die erop sloeg als dat enigszins tot de wanhoop en de razerij kon bijdragen.

De radicalen probeerden hun vakbond te dwingen achter hun eisen te staan, maar toen dat niet lukte, hadden ze de actie moeten opschorten. In *schoonheid eindigen*. Maar door allerlei druk kon dat blijkbaar niet. De staking van '87 heeft minstens twee weken te lang geduurd. Het is dan ook een wonder dat er na de sluiting van de oostelijke mijnen, in '88 nog eens gestaakt is tegen de nieuwe vakantie-regeling. Maar Gheyselinck gaf niet toe. Zoals hij ook al in '87 niet had toegegeven. Want stakingen deden de KS helemaal geen pijn. Iedere stakingsdag was minder verlies, en een hap uit de enorme steenkoolvoorraden.

De staking van eind '87/begin '88 moet een soort laatste opwelling van verzet zijn geweest tegen een Gheyselinck die zich alleen maar met foto's in het Belang van Limburg toonde. En die Gheyselinck wilde dus dat ze 's maandags netjes kwamen werken als ze 's zondags teveel gezopen hadden, en ze zouden dus de vrijdag de put in moeten als het mooi weer was, en een lang weekend zou te regelen zijn. Bedrijfsmatige mechanismen uiteraard, maar met al mijn begrip...

Pieter Paridaens

Jan Grauwels heeft het ver gebracht. Hij is délégué in de mijn van Waterschei. Zijn theoretische achterban bestaat uit zeven collega's, evenveel bewakers en twee bedienden. Net voor de deadline van 28 april '87 koos Grauwels voor werk in het westen. Maar hij kreeg geen toelating. Na 28 april hielp Grauwels de mijnwerkers met de ontslagpaperassen, dan moest in de ondergrond de boel opgeruimd, en later was er ook nog wat bovengronds werk. Maar de schachten gingen dicht en de kompels van Waterschei verlieten de een na de ander de mijn. Grauwels moest blijven. Van mijnwerker werd hij tuinier. Magazijnmeester was zijn volgende job. Jan Grauwels: "Eigenlijk moet ik nu alleen maar zorgen dat ik van halfzeven tot halfdrie in de mijn van Waterschei ben. Ik loop daar rond, ik lees, ik babbel. Soms komen ze mij beleefd vragen of ik iets wil doen, en dan doe ik dat ook, maar eigenlijk zit ik op een dood spoor". Grauwels heeft inmiddels een rechtszaak ingespannen tegen de weigering van de KS-directie om hem in de mijn van Zolder aan de slag te laten. Hij mag overigens niet binnen in Zolder, en evenmin in Beringen. Syndicaal werk is er dus niet meer bij. Hij heeft nergens spijt over. De strijd heeft zijn positieve kanten gehad. Grauwels

Gesprek met ABVV-délégué Jan Grauwels

"Iedere keer dat Racing Genk verliest is een feestdag"

spreekt over "prachtige stakingen", die uitstekend werden geleid en waaraan veel volk meedeed.

Over de crisis binnen de mijnwerkerscentrale van het ABVV: "Ze zegden wel tegen ons, de kas is leeg, we kunnen de staking niet meer betalen. Maar ze wilden de boeken niet laten zien. Als ze in een duivenbond zeggen, het geld is op, dan moeten ze toch met papieren bovenkomen, maar bij het ABVV is dat nooit gebeurd". "Jan Olieslagers probeert nu het onvermijdelijke te organiseren. De sluiting van Beringen en Zolder voorbereiden. Hij is in onderhandeling met de Algemene Centrale om ons over te nemen. Maar dat zou dan zonder de lastige délégués moeten zijn. Er is ook een opening naar GAZELCO mogelijk, maar dat zou ik eigenlijk liever niet zien". En hoe zit dat nu met zijn PvdA-lidmaatschap? Grauwels: "Dat heeft niets te

maken met mijn syndicaal werk. Doe ik dat werk goed of niet goed, dat is het enige criterium. Als ik bij de SP of een andere partij zou zijn, zou niemand daar spel van maken".

Zijn eigen toekomst ziet Jan Grauwels eigenlijk niet zo rooskleurig in. Ofwel wordt hij afgedankt, ofwel houden ze hem in het oosten, desnoods ergens alleen in een kotje, ofwel kan hij toch naar Zolder gaan. Jan Grauwels: "In Zolder zeggen ze: er is daar iemand nodig die zijn mond opendoet, iemand die zegt wat de mijnwerkers denken en willen. En dat heb ik altijd gedaan, niet meer, maar ook niet minder".

Over de reconversie: "Er zijn nu al zo'n 12.000 mijnwerkers weggegaan. Een deel is in herscholing, een deel werkt. Maar door de EGKS-regeling moet hun patron bijna niets betalen. Kijken hoe lang dat duurt. Maar een echt dossier over reconversie heb ik nog niet. Ik ga daarmee beginnen. Ik ben ook uit een diepe put aan het klimmen".

Over Racing Genk: "Ik vind het spijtig voor de spelers, als er weeral verloren wordt. Maar voor de club als boegbeeld van de KS: iedere keer dat ze verliezen, is het een feestdag voor mij". (pp)

KRONIEK

Rechtstreeks vanuit de kroeg

Wie stemt voor het Vlaams Blok en waarom?

Om op bovenstaande vraag een antwoord te vinden, is enig sociologisch veldwerk noodzakelijk. In afwachting daarvan stuurden wij een van onze medewerkers op het terrein, in casu de cafés. Daar is het niet moeilijk om de Blokstemmers aan de praat te krijgen. Zij gaan immers prat op hun verkiezingsoverwinning van 9 oktober '88 en op hun vertegenwoordigers in de gemeenteraad.

VREEMDELINGENHAAT BIJ PROGRESSIEVEN

ingang te doen vinden. Misschien is het zelfs nog dank zij de verguisde verzuiling, de omkadering en de opvang van een groot deel van de bevolking door de traditionele massa-organisaties, dat extreem-rechts niet nog meer politiek succes haalt. Of anders bekeken: mogelijk is de krimpende invloed van de zuilstructuren omwille van de crisispolitiek deels een verklaring voor de opgang van een autoritaire anti-partij.

Campagneslogans

Onze gesprekjes met een aantal Blokstemmers hadden minstens één gemeenschappelijk kenmerk: ze waren doorspekt met woordelijke herhalingen, soms met variaties, van de bekende campagneslogans. Toch is de gewone kiezer zelden in staat voor de vuist weg de vijf of zes belangrijkste programapunten te herhalen. Telkens springt het "gastarbeidersprobleem" uit de band. Toeval of niet?

Het is plezant tot het winnende kamp te behoren en zelfs sinds de parlementsverkiezingen hoort het Vlaams Blok, voorheen een eerder obscuur en marginaal groepje, daarbij. Een partij om fier op te zijn. Hoezeer deze woorden progressieve pluralisten de ogen ook uitsteken, zo leeft het in de geest van de vele tienduizenden die "eigen volk eerst" stemden. Of het zo is dat een aantal Vlaams Blok-kiezers zelf onaangenaam geschrokken zijn van de impact van hun stem en vooral van de associatie met fascistische wartaal zoals die ondermeer in de roemruchte Panorama-uitzending te beluisteren viel, zal de toekomst uitwijzen. Vooralsnog doet men er best aan niet te rekenen op enige vorm van extreem-rechts schuldcomplex, ook niet na de dissidentie in de partij. Heeft die immers niet meer te maken met klemtonen en gradaties ten aanzien van het vreemdelingenvraagstuk, dan met meningsverschillen over de grond van de zaak? Er bestaat geen goeie Vlaams Blokker, zoals er niemand voor die partij gekozen heeft vanuit een democratische reflex. Wie daaraan twijfelt, nodigen we uit zich eens effectief in het hol van de leeuw te wagen.

Het Vlaams Blok is een cafépartij. Daarmee bedoelen we dat haar ideeëngoed (o eufemisme!) in grote mate gepopulariseerd en doorgegeven wordt in de nabijheid van overvloedig stromende tapkranen, in de sfeer waar men zo ongemakkelijk-gezellig kan kankeren en front vormen tegen de afwezigen. Een gunstige omstandigheid voor de vlotte verspreiding van de Vlaams Blok-slogans, is dat ze weinig geestelijke inspanning vragen om in het geheugen te blijven plakken en bovenal dat ze reeds gemeengoed waren vóór het Vlaams Blok ze systematisch als speerpunt van zijn propaganda begon te maken. Als de partij erop hamert dat "zij zegt wat u denkt", dan is daar geen speld tussen te krijgen. In treinen en aan tapkasten zijn de meest gehoorde woordvoerders zij die het niet begrepen hebben op vreemdelingen, vakbonden en Walen die allen met ons geld gaan lopen. Ook de herinvoering van de doodstraf is een tamelijk populair onderwerp in dit soort rudimentaire discussies. Zoals de zaken er nu voor staan in dit land, klopt het hart zelden links en vindt men haast geen cafébazen die over de moed en de tegenwoordigheid van geest beschikken om democratische en progressieve waarden

Men zoekt dus vlak voor het middaguur een drankgelegenheid op, type "volkscafé", en installeert zich aan de toog met een democratische pils. Men oefent wat geduld, spitst de oren en trotseert de nieuwsgierige blikken. Het laatste kan eventueel wegvallen indien men een café uitkiest waar men enigszins bekend is, wat als bijkomend voordeel heeft dat de observatie van de aanwezigen sneller kan afgehandeld worden. Men wacht niet te lang om een tweede pint te bestellen en laat de buurman delen in de vreugde van de verfrissing.

Paula is een eind in de veertig, maar ziet er minstens tien jaar ouder uit. Ze trok mijn aandacht niet enkel omdat ze zoop en rookte als een Turk, maar vooral omdat ze opgewonden verhaalde over de moeilijkheden die ze ondervonden had om aan een sociale woning te geraken "terwijl vreemdelingen op één, twee, drie bediend worden". Omdat haar echtgenoot Albert na een "attaque" blijvend veroordeeld is tot de rolstoel, was het uitgesloten dat ze in het appartement op de vierde verdieping van een gebouw zonder lift bleven wonen. Er waren vier sterke mansmensen nodig om de eerder zware Albert, vastgebonden op een stoel, naar boven te dragen. Het verhaal wordt volmondig bevestigd door de cafébaas, die zelf geregeld opgetrommeld werd voor dit karwei.

"Is het geen schande dat wij Belgen en invaliden maandenlang moeten wachten op een kleine sociale woning? Ik heb de deuren van *politiekers* platgelopen. Allen beloofden ze dat ze de zaak in orde zouden brengen, katholieken en socialisten, maar ik heb er niets van gezien. En dat terwijl ik al heel mijn leven voor de socialisten stem. Ik heb het deze keer voor het Vlaams Blok gedaan en weet ge waarom? Ik heb met mijn eigen ogen gezien dat er wel een huis vrij stond in de sociale wijk, maar ze staken er liever Marokkanen in dan eigen volk. Een schande. Later heb ik toch een huis gekregen dank zij de tussenkomst van de pastoor. Niet dat ik een kerkkloopster ben, maar ge moet overal proberen. Onze Luc kan wel geen pastoors ruiken, net zomin als vreemdelingen, maar ja, wat doe je eraan."

Uw verslaggever kijkt niet begrijpend. Die Marokkanen hebben toch net als iedereen recht op een normale woning en misschien stonden ze ook al maandenlang op de wachtlijst?

"Dat zal wel, daar geloof ik niks van."

Waarom gaan ze niet in hun eigen land wonen? Daarenboven zijn zij het toch die de ziekenkas leeghalen en met ons kindergeld gaan lopen.”

Ik probeer het nogmaals. Marokkanen en Turken betalen evenveel sociale bijdragen als Belgen maar trekken minder kindergeld per hoofd voor maximaal vier kinderen. Voor kinderen die in het buitenland verblijven, krijgen ze bijna niets. Mijn argumentatie maakt geen indruk op de postbode die zich in het gesprek mengt. “Ga maar eens met mij mee op ronde, dan zult ge zien welke dikke checks ik moet uitbetalen aan die zogenaamde gastarbeiders.”

Daar heb ik niet van terug. Ik ben geen postbode, evenmin een stamgast en dat maakt mijn argumenten ongeloofwaardig. Ik gooi het dan maar over een andere boeg. Hoe is het mogelijk dat je op een extreem-rechtse partij stemt als je van jezelf zegt dat je links bent en altijd socialist hebt gekozen? Weet je dan niet dat het Vlaams Blok erop uit is de vakbonden en links uit te schakelen zodat de werkman nog meer kan gestroopt worden? Hoe komt het dat het Vlaams Blok wel de bruine arbeiders wil buitengooien, maar niet de Amerikanen, Duitsers of Hollanders die voor een dikke pree ons land economisch en politiek komen koloniseren? Bij Paula is er een gevoelige snaar geraakt: “Daar hebt ge geen ongelijk in, maar toch ... De politiek is rot, ik geloof er niet meer in. Het is noodzakelijk dat iemand dat vreemdelingenprobleem aanpakt. Zonder het Vlaams Blok zou alles hetzelfde blijven.”

De bruinen

Zaterdagavond, 22 uur. De basketbalmatch is gespeeld, de uitslag heeft geen belang, tenzij voor de verwoede supporters. Enkelen blijven in de kantine nakaarten. Uw verslaggever durft dat ook wel eens te doen en zo geraakt hij aan de klap met Freddy, een leeftijdsgenoot waarmee hij samen in de jeugdreeksen speelde. Freddy is kleine ondernemer geworden en verdient met die bezigheid groot geld. Tenminste naar mijn normen gemeten. Want Freddy zelf lijkt niet helemaal tevreden als ik hem vraag hoe het gaat met de zaken. Hij klaagt steen en been over de te hoge belastingen en de onbetaalbare sociale bijdragen die hij moet afdokken voor de mensen die hij in dienst heeft. Hij

beschikt over een volgens hemzelf zeer plausibele uitleg voor deze schrijnende onrechtvaardigheid.

“Het kan ook niet anders met al die dopers en profiteurs. Maar het ergste is dat wij moeten opdraaien voor de bende makakken die hier rondlopen. Zij plunderen onze kassen om het geld naar hun thuisland te sturen of om sjieke auto's te kopen.” Ik neem meer aanstoot aan Freddy's taalgebruik dan aan de inhoud van wat hij zegt, want die klinkt mij onderhand voorspelbaar en afgezaagd in de oren. Ik neem me dus voor eens goed terug te prikken. Waarom jammert hij over de belastingen als hij de staat bij elke gelegenheid bedreigt en er bovendien trots op is? Makakken of Vlaamse loontrekkenden hebben het niet zo gemakkelijk.

“Ik kan niet anders, zoniet hou ik niets over. Dat de bruinen de staat niet kunnen bedriegen? Laat me niet lachen, ze kunnen lezen noch schrijven, maar als het daar op aankomt zijn ze wel slim genoeg. Er bestaan trouwens organisaties die hen daarbij helpen en hen de weg tonen. Waarom zijn de vakbonden tegen het terugsturen van de bruinen? Omdat ze er goed geld aan verdienen natuurlijk, telkens een lid erbij als ze iets kunnen arrangeren. Ik wil er niet meer over praten, tenzij nog dit. Kijk maar eens rond in elke grote stad, dat loopt daar op straat en in cafés te lanterfant, ons geld te verspelen en plannen te maken om ons te beroven. De kranten staan er vol van. Ik heb een tante in Brussel die is moeten verhuizen omdat ze niet meer op haar gemak was. Daarmee heb ik genoeg gezegd, dat de regering daar maar eens wat aan doet.” Ik herinner mij dat Freddy vroeger liberaal stemde. Of hij dat nu nog doet heb ik niet gevraagd. Het heeft immers even weinig belang als de uitslag van de match.

Een leugen

Met André die zich tegenwoordig Dries laat noemen, weet ik welk vlees ik in de kuip heb. Tot 1978 Volksunielid, is hij Blokker van bij de oprichting. Hij woont in mijn buurt en zo leerde ik hem kennen als een vriendelijke figuur die echter zeer verbeterd uit de hoek kan komen alser over politiek gepraat wordt. Hij weet dat ik communist ben, maar dat belet hem niet goeiedag te zeggen of in te gaan op mijn vraag wat te vertellen over zijn politieke motivatie.

Dries komt uit een rechts-nationalistische familie en zou indertijd misschien wel naar het Oostfront getrokken zijn zoals sommigen van zijn bloedverwanten. Gelukkig was hij toen nog veel te jong om het

godeloze bolsjevisme ter plekke te gaan bestrijden. Hij kent dus slechts de nasleep van de collaboratie. Toch determineert die periode nog steeds zijn overtuiging en zijn engagement.

“Ik heb een grondige afkeer van de Belgische staat, omdat hij tot vandaag de Vlaamingen verdrukt en aan de Walen voorrechten verleent die ze niet verdienen. De geldstroom die naar het zuiden loopt, moet eindelijk maar eens stopgezet worden en dat kan enkel door een onafhankelijk Vlaanderen. Hetzelfde geldt voor de amnestie.”

Volgens Dries heeft de Volksunie die elementaire programmapunten verraden. “Sinds het Egmontpact is het mij duidelijk geworden dat de Volksunie haar principes en de Vlaamse belangen verloochent om in een Belgische regering te stappen. Wat er de laatste jaren gebeurde, heeft mij enkel gesterkt in de overtuiging dat ik bij het Vlaams Blok hoor. De verkiezingsuitslagen bewijzen dat ik niet alleen sta.”

Maar wat heeft het Vlaams Blok nog te maken met federalisme of onafhankelijkheid, als het zich bijna uitsluitend profileert via een racistische campagne?

“Dat het Vlaams Blok racistisch zou zijn, zoals jullie linksen altijd maar herhalen, is een leugen. Wij geloven dat het samenleven van tegenstrijdige culturen enkel tot problemen, ook tot racisme, kan leiden. Daarom is het zowel voor Vlaanderen als voor de gastarbeiders beter dat onze voorstellen aanvaard worden. Is het realistisch hier nog 500.000 gastarbeiders te laten verblijven als er evenveel werklozen zijn? Wij zijn voor werk in eigen streek, voor ons en voor hen. Het is mogelijk de terugkeer van die mensen op een menselijke manier te organiseren.”

Dries vindt niet dat het gastarbeidersstandpunt te extreem is en teveel aandacht krijgt. Geconfronteerd met de agressiviteit van de partijpropaganda in schriftelijke of mondelinge vorm, die contrasteert met het beschaafde gordijn dat sommige Vlaams Blok-mandatarissen optrekken, breekt hij het gesprek af. Niet geheel tot ontevredenheid van ondergetekende, want inmiddels was zijn journalistieke nieuwsgierigheid ruimschoots gestild. Hij dreigde zowaar uit zijn rol te vallen ...

Jos Gavel

De namen van onze gesprekspartners zijn gewijzigd, hun typering en hun woorden zijn precies weergegeven.

Zijn revoluties irrelevant?

Vorige week publiceerde Toestanden een vraaggesprek met Immanuel Wallerstein, deelnemer aan het colloquium over de "lange golven", dat momenteel te Brussel plaatsvindt. Het intellectuele project van Wallerstein is zeer ambitieus: een herinterpretatie van de evolutie van de structuur van het wereldsysteem. Paul Verbraeken vat de grote lijnen van dat project samen.

vormen, is dat er sinds bijna vijfhonderd jaar een wereldeconomie bestaat die niet in een wereldrijk is omgezet. Dit moderne wereldsysteem noemt hij het "historisch kapitalisme".

Het ontstaan van dit historisch kapitalisme heeft niet plaatsgevonden via het aan de macht komen van de burgerlijke klasse, maar door een proces van zelfvorming van de aristocratische grootgrondbezitters in een burgerij. Hiertoe waren ze genoodzaakt door de desintegratie van het oude systeem. Eerder dan die ontbinding te laten aanslepen, met een onzekere afloop, heeft die aristocratie een "radicale structurele ingreep" gepleegd. De burgerlijke revolutie is dus een mythe en het gebruiken van die revolutie als model, hetgeen volgens Wallerstein de marxisten doen, is dus irrelevant.

In de huidige periode staan we niet voor het centrale probleem van de "instelling" van het socialisme: "... de politieke kwestie van onze tijd is niet of er een overgang zal zijn van het historische kapitalisme naar iets anders (...). De politieke kwestie van onze tijd is of dit "iets anders", de uitkomst van de overgang, moreel verschillend zal zijn van wat we nu hebben, of het vooruitgang zal zijn. Vooruitgang is niet onvermijdelijk. We vechten ervoor. En de vorm die deze strijd aanneemt, is er niet één van socialisme tegen kapitalisme, maar één van een overgang naar een relatief klasse-loze maatschappij tegen een overgang naar een nieuwe op klassen gebaseerde produktiewijze (verschillend van het historisch kapitalisme, maar niet noodzakelijk beter)."

Het begrip wereldsysteem vormt het uitgangspunt van Wallersteins analyse. Deze formulering is het resultaat van zijn persoonlijk traject dat hij tamelijk uitgebreid weergeeft in de inleiding tot het eerste deel van zijn magnum opus(1): vanuit de vraag naar de sociale achtergrond van politieke conflicten in zijn samenleving (de Verenigde Staten), kwam hij via een aantal tussenstappen tot de overtuiging dat men de problematiek van sociale verandering alleen kan behandelen in het kader van sociale systemen.

Het hoofdkenmerk van zo'n sociaal systeem is het feit dat haar intern leven op zichzelf staat en dat de ontwikkeling ervan volgens een grotendeels interne dynamiek verloopt. Er kunnen twee sociale systemen bestaan: kleine, zeer autonome autarchische economieën en wereldsystemen. Hij definieert wereldsystemen als grote economisch-materiële eenheden die gebaseerd zijn op een doorgedreven arbeidsverdeling en de insluiting van een groot aantal culturen. Om verwarring te voorkomen moeten we verduidelijken dat een wereldsysteem niet (noodzakelijk) de hele aarde dient te omvatten, maar die naam meekrijgt omdat het groter is dan enige juridisch bepaalde eenheid.

"Historisch kapitalisme"

Volgens Wallerstein hebben tot op heden nog slechts twee types van wereldsystemen bestaan. Enerzijds waren er de "wereldrijken", waarin één politiek systeem het grootste deel van het gebied min of meer efficiënt beheerste, met andere woorden politiek gecentraliseerde wereldsystemen (het oude China, Perzië of Rome bijvoorbeeld). Anderzijds "wereldeconomieën, waarbinnen de fundamentele samenhang tussen de delen van economische aard is en niet door een enkelvoudig politiek systeem worden beheerst. Wereldeconomieën zijn hiërarchisch gestructureerd in centrum-staten, semi-perifere, perifere en externe gebieden, met dien verstande dat er inwendige positieverschuivingen tussen die verschillende deelstructuren kunnen optreden. Het ontwikkelingsproces van een wereldeconomie neigt ertoe om de economische en sociale afstanden tussen haar verschillende gebieden te vergroten.

Het specifieke van het moderne wereldsysteem, dat zich volgens Wallerstein in de zestiende eeuw vanuit Europa begon te

Uit verschillende passages in de geschriften van Wallerstein kunnen we afleiden dat hij zich niet beschouwd als "marxist". Op het einde van zijn essay over het historisch kapitalisme zegt hij: "De strijd voor vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid is er een van lange duur, kameraden, en het zwaartepunt van die strijd zal steeds meer binnen de wereldwijde familie van de anti-systemische krachten zelf liggen." Dit lijkt me enigszins overdreven, maar indien we er alleen uit overhouden dat de onderlinge discussie niet een luxe, maar een noodzaak is, dan lijkt me dat een confrontatie tussen de stellingen van Wallerstein en die van het "orthodoxe marxisme" daarin een belangrijke plaats inneemt. Dit is geen rituele boutade: de schaal waarop door Wallerstein de theoretische problematisering gebeurt en de omvang van de strategische implicaties zijn van zo'n aard dat een dergelijk debat uitermate vruchtbaar kan zijn voor de revolutionaire familie en haar verloren zonen en dochters ("verloren" in de bijbelse betekenis natuurlijk!).

Wat is de relatie tussen de begrippen maatschappij/produktiewijze en wereldrijk/wereldeconomie? Wat is het onderscheid tussen het Habsburgse rijk van Karel V en het Britse koloniale "imperium" in de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw enerzijds en de hegemonie van de Verenigde Staten na de twee wereldoorlogen anderzijds? Is de "ontwikkeling van de onderontwikkeling" binnen de kapitalistische wereldeconomie een realiteit? Volgens welke economische, sociale, culturele en politieke "mechanismen" verliep de overgang tussen het feodalisme en het kapitalisme? Zijn burgerlijke en proletarische revoluties irrelevant in het proces van emancipatie, behoren ze tot het "stof" van de geschiedenis om een Braudeliaanse term te gebruiken? Soms is het leven boeiend.

Paul Verbraeken

(1) Tot nu toe verschenen twee van de vier geplande delen over de evolutie van het moderne wereldsysteem. Ze bestrijken de periode tussen het einde van de vijftiende en het midden van de achttiende eeuw. Halverwege zijn onderneming achtte Wallerstein het nuttig om een voorlopig synthetisch overzicht te geven dat in 1982 onder de titel "Historical Capitalism" verscheen. Deze boeken zijn in een vrij behoorlijke Nederlandse vertaling verkrijgbaar.

De laatste vijf jaar beleeft het accordeon een ware revival, en met het aantreden van een generatie jongere bespelers is het ook definitief uit zijn ietwat subculturele sfeer aan het komen. In zoverre zelfs dat de wereld van de ernstige muziek niet langer over het fenomeen heen kan kijken, en er sinds een paar jaar nu ook heuse conservatoriumstudies voor het eens zo verguisde volksinstrument worden georganiseerd.

Vrijslaande tongen

Het accordeon zoals wij dat nu kennen, dateert pas van vrij recente datum. Het klankproduktiesysteem van de "vrijslaande tongen" was in Europa vóór de negentiende eeuw niet bekend. In China bestond de mondharmonica met vrijslaande tongen daarentegen reeds omstreeks 1100 voor Christus. In de tweede helft van de achttiende eeuw werd dit instrument naar Rusland overgebracht, van waaruit het zich verbazingwekkend snel over Europa verspreidde. Vanaf dan begint ook de perfectionering ervan, en ontstaan de balginstrumenten zoals concertina en melodeon tot en met het accordeon. Tot veruit begin deze eeuw waren al deze instrumenten diatonisch, wat betekent dat het spelen erop beperkt bleef tot één enkele toonsoort. Zo waren er bij ons de bekende *Lichterveldse tienbassers*, accordeons met onderdelen uit Duitsland, gebouwd. Later wordt het accordeon chromatisch, zodat men er voortaan in alle toonaarden op kan spelen. De linker (bas-en begeleidings-) kant wordt stilaan gevoelig uitgebreid tot zo'n 120 bassen. Niet alleen Italië en Duitsland -de accordeonbouwers bij uitstek- maken zulke grote accordeons. Kort na de Tweede Wereldoorlog bouwde in Waregem de kermisorgelbouwer Boland een tijdlang onder patent grote accordeons. Deze moesten het echter gauw afleggen tegen de *Accordola's*, *Fratelli Crosio's* en *Höhners*.

Volksinstrument nummer 1

Ondertussen was het accordeon uitgegroeid tot volksinstrument nummer 1. Zo wel de notaris als de klompenmaker bespeelden het. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de ernstige muziekwereld -volksvreemd vanaf het begin van de negentiende eeuw- het hele accordeongebeuren minachtend gade sloeg, en er niet over dacht om de poorten van het

Volksinstrument in conservatorium

Accordeon revival

Het is ons indertijd op de muziekschool met de eerste notenleerlessen ingehamerd: het accordeon is geen volwaardig muziekinstrument, want... ja, waarom eigenlijk? Omdat het accordeon niet voorkomt in het symfonieorkest? Omdat er nauwelijks "ernstige" componisten iets voor hebben geschreven? Allemaal mogelijke redenen, al ligt de oorzaak van het jaren wegbannen van dit letterlijk zo dicht bij het hart liggende instrument wellicht in het feit dat het gaat om een volksinstrument dat pas dateert van na het ogenblik waarop de cultuurmuziek en de lichte muziek uiteen waren gegaan.

officiële muziekonderricht ervoor open te zetten. Vandaar dat wie accordeon wilde leren, aangewezen was op privé- of familieonderricht. Hieruit ontstonden ook heel wat accordeonorkesten. Toch waren toen al een aantal minder enggeestige geschoolde musici het accordeon naar een hoger plan aan het brengen. Zo was er de Volksmuziek van België die de Prijs Koning Albert uitreikte, en wier jury was samengesteld met mensen uit de wereld van de cultuurmuziek.

Eind de jaren vijftig begint de belangstelling voor het accordeon echter langzaam terug te lopen. Door de opkomst van de televisie en hifi werd er sowieso al minder gemusiceerd onder de mensen. Ook de elektronische instrumenten en de jeugdcultuur van de jaren zestig zorgen ervoor dat het accordeon nu een zware en langdurige malaise tegemoet gaat. Benevens in Frankrijk en Duitsland beleefde het instrument bij ons veruit zijn grootste populariteit, al was dat wel een vrij lokaal verschijnsel, toegespitst op West-Vlaanderen en de Kempen. De reden van die populariteit lag er vooral in dat het accordeon een erg veelzijdig en ambulantlynstrument is, bij elke gelegen-

heid te gebruiken, en ook in staat de meeste sentimenten uit te drukken; gaande van vrolijkheid tot treurigheid en diepe melancholie, ja zelf woede.

Bandoneon

Desondanks heeft het accordeon zich weten te handhaven in de musette, die typisch Franse vingervlugge speelstijl. Pittig detail is wel dat enkele van de grootste Franse musettespelers (waaronder A. Verschuere) hun wortels in Vlaanderen hebben. Het accordeon is ook nooit weg geweest in onze volksmuziek, evenmin als in de Argentijnse tango. Al dient daarbij opgemerkt dat deze laatste (bijvoorbeeld Piazzola) zich hoofdzakelijk bedient van het bandoneon, een instrument dat in wezen geen echt accordeon mag worden genoemd, maar qua bouw eerder aanleunt bij het harmonium (klein kerkorgel met tongen). Het bandoneon komt uit Duitsland en is begin deze eeuw ofwel via een zendeling, ofwel via matrozen in Argentinië verzeild geraakt, waar het weldra zijn weg vond naar de achterbuurten van Buenos-Aires.

Na twintig jaar tanen, beleefde het accordeon een vijftal jaar geleden opeens een ware revival. Dat deze niet beperkt bleef tot de zogenaamde wollen-sokkencultuur mag blijken uit het feit dat er sindsdien heel wat gebeurd is.

Onder druk van de groeiende belangstelling plaatsten heel wat muziekacademies accordeon op hun programma. En wat in de lijn der verwachtingen lag, gebeurde ook: de bastions van de nationale conservatoria vielen eveneens. De instrumenten die men daar tegenwoordig gebruikt om zeg maar Bach of Rachmaninov op te vertolken, bieden echter heel wat meer mogelijkheden dan die waarop de "pioniers" vroeger klassiek speelden. Je kunt ze qua uitzicht het best vergelijken met een zogenaamde concertaccordeon: groter, uitgebreider en ... ontzettend duur.

Trouwens, dat het goed gaat met het accordeon mag ook blijken uit het feit dat steeds meer popmusici er gebruik van maken. Zo is er bij voorbeeld Talking Heads, Paul Simon, en wat dichter bij huis, Arno Hintjens die zich rijkelijk van het instrument bedient. Het is zonder meer duidelijk dat het accordeon langzamerhand de plaats veroverd waar het alles bij elkaar meer dan recht op heeft.

Yves Taffin

De aan de gang zijnde grondwetsherziening bracht België enkele stappen dichterbij het federalisme waarvan sommigen al lang dromen. Een van die dromers was en is Jacques Yerna. De gewezen secretaris van ABVV-Luik hoeven wij verder niet voor te stellen. Dat deed Hélène Van de Schoor reeds in Toestanden nr. 13.

Ik heb deelgenomen aan de strijd voor het federalisme sinds de stakingen van 1960. Voor mij is het dus moeilijk om objectief te oordelen over het België dat te voorschijn kwam uit de jongste grondwetsherziening.

Ik behoor tot de voorstanders van het federalisme sinds Wallonië nood had aan modernisering van zijn industriële structuren, maar gevangen zat in het unitaire België. Ik heb het hier over de jaren vijftig. Wat het centrale gezag toen weigerde, zouden we bekomen van een autonome Waalse regering. Dat was onze overtuiging. In die periode, toen elk Europees land nog een op zichzelf teruggeplooid economie vormde, kwam het erop aan om de investeringen te plannen, de energiesector te socialiseren en financiële instel-

BRIEF UIT WALLONIE

Solidariteit over grenzen heen

lingen, zoals de Generale Maatschappij, aan openbare controle te onderwerpen.

In die tijd was de Waalse economie er nog niet zo slecht aan toe. De politieke linkerszijde behield nog de meerderheid. Vlaanderen, voornamelijk gedomineerd door conservatieve krachten, kende toen zijn industrialisering. De verhouding tussen de twee gewesten verliep evenwichtig.

Vandaag liggen de kaarten anders: de crisis van de jaren zeventig heeft Wallonië zwaar getroffen. Ons gewest is in de verdediging gedrongen tegenover een dynamisch Vlaanderen dat eindelijk zijn rechtmatige culturele autonomie verworven heeft. De onderhandelingen tussen de twee gewesten vonden bijgevolg onder geheel andere voorwaarden plaats dan wij gewenst hadden.

Toch is er voor ons, Walen, reden tot optimisme. Met de middelen die ter beschikking gesteld worden, krijgt Wallonië nu de kans om zelf zijn ontwikkeling te beheersen, vooral inzake afzet en export en dat op een ogenblik dat het zich moet voorbereiden op 1 januari 1993, terwijl het zich geen enkele illusie maakte over enige hulp van de nationale regering. Maar naast deze algemene bedenkingen over het België van de toekomst maak ik mij als socialistisch syndicalist vooral zorgen over de rol van de linkerszijde in dit perspectief. De linkerszijde steunt haar actie inderdaad op de solidariteit binnen de wereld van de arbeid, over nationale en internationale grenzen heen. Op het ogenblik dat het, dank zij de erkende autonomie van gewesten en gemeenschappen, mogelijk is te ontsnappen aan de gevaarlijke gelijkstelling van "droit du sol", taal en cultuur, is het te hopen dat de werkers opnieuw de weg van de noodzakelijke solidariteit zullen vinden om samen te werken aan het project van een socialistische maatschappij.

Jacques Yerna

Rita Lacres

Guillotine 1988? Parijs, november 1988.

En honderd gram kunstmatige intelligentie, graag

In de ontwikkeling van de computer onderscheidt men verschillende "generaties". De eerste vier generaties worden gekenmerkt door technische verbeteringen aan hetzelfde basismodel, namelijk een soort elektronisch telraampje waarin de klassieke kraaltjes op een stokje worden vervangen door schakels die aan of uit zijn. De schakels in de eerste generatie bestonden uit buizen, die liters koelwater nodig hadden. De uitvinding van de transistor luidde de tweede generatie in, terwijl de derde generatie computers veel meer transistorachtige schakels op één enkele chip concentreerde. De vierde generatie steunde op een immense schaalvergroting van de technieken van de derde generatie. Daarmee was het telraampje tot onherkenbare proporties uitgegroeid, maar de basistechnieken bleven in wezen dezelfde. De behandelde informatie moest in laatste instantie een numerieke vorm hebben.

Vijfde generatie

Hoewel het menselijke brein ook uit een reeks schakels en kanalen bestaat, verschillen onze hersenprocessen van die van de eerste computers omdat ze *tegelijkertijd* een hele reeks schakels en kanalen hanteren. Daar waar computers kraaltjes aan een stok rijgen, maken onze hersens een soort drie-dimensionaal kantwerk. Menselijke kennis verschilt dus van elektronische informatieverwerking in de mate dat kennis veel complexer is en meteen ook onnauwkeuriger. Deze onnauwkeurigheid is een voordeel: ze laat ons bijvoorbeeld toe om meer dan 20 miljoen Nederlandstaligen te begrijpen en tegelijk individuele stemmen te herkennen.

De machinale behandeling van kennis eerder dan eenvoudige (ja/nee) informatie was het uiteindelijke doel van het Japanse tienjarenplan voor de ontwikkeling van een "vijfde generatie" computers. Deze computers zouden voor de eerste keer afwijken van het telraamprincipe om dichterbij te komen bij de complexiteit en onnauwkeurigheid van menselijke denkprocessen. Het zijn de verschillende onderdelen van deze overgang die men gemakshalve "kunstmatige intelligentie" noemt.

Een aspect van kunstmatige intelligentie

In oktober 1981 kondigde de Japanse regering een tienjarenplan aan voor de ontwikkeling van alle aspecten van kunstmatige intelligentie. In april 1982 ging het project van start, met een nieuw onderzoekscentrum (ICOT) en een begroting van 900 miljoen VS-dollar per jaar (de helft van de regering en de helft van de industrie). De eerste ontwikkelingsfase van het project werd in 1984 afgesloten met een internationale conferentie. Een tweede conferentie eind november 1988 luidde de slotfase in.

kon reeds met vierde-generatiecomputers verwezenlijkt worden en dit zijn de zogenoemde "expert systems", waarbij de immense snelheid en capaciteit van de machines wordt aangewend om een soort super-handleidingen op te slaan met daaraan gekoppelde vragen aan de gebruiker. Zo kon men rekening houden met bijvoorbeeld zeer weinig voorkomende afwijkingen in de medische diagnose, die meestal niet in de traditionele handleidingen worden opgenomen omdat ze te recent zijn of omdat ze de handleiding te omvangrijk en dus onhanteerbaar zouden maken. Het probleem is dat de gebruiker op de vragen van de computer moet antwoorden zonder te weten waarom de machine die gegevens vraagt. Een reële vorm van kunstmatige intelligentie veronderstelt een machine die ook in staat is om aan de gebruiker uit te leggen waarheen hij met de gevraagde gegevens wil. Dit soort interactie vergt een computer die -zoals het menselijke brein- verschillende gegevensstromen tegelijkertijd en in een onderling verband hanteert. Daarenboven moet de logica van dit "intelligent" systeem kunnen oordelen over het relatief belang van afwijkingen (zoals wij de stem van een vriend nog herkennen wanneer hij verkouden is). Tenslotte moet de vorm van communicatie tussen mens en machine de onderlinge

uitwisseling van dit soort informatie toelaten.

Het Japanse project

Het Japanse project blijkt in zijn slotfase reeds een heel eind gevorderd in deze richting. Wat de machine zelf betreft, is men erin geslaagd om 64 processoren in acht groepen onderling te verbinden en om de communicatie en gemeenschappelijke geheugenstructuur zo te organiseren dat men met "logische inferenties" kan werken. "Een logische inferentie" is de basisoperatie van zo'n machine en vertegenwoordigt het equivalent van een honderdtal operaties volgens het telraamprincipe. Het uiteindelijke doel is een "parallel inferentie machine" (PIM) bestaande uit 1000 processoren. De meeste internationale specialisten op de conferentie waren van oordeel dat het reeds gepresteerde werk inderdaad de grondvesten legt voor een PIM binnen afzienbare tijd.

De besturingstaal voor deze parallele processen is afgeleid van de bestaande Prolog-taal. Ze heet Kernel Language 1 (KL1) en werd uitgewerkt in samenwerking met Shapiro van het Weizmann-instituut in Israël.

Tegelijk met de officiële aankondiging van de slotfase van het project lieten verschillende Japanse computerbedrijven hun resultaten zien op het vlak van de interactie tussen machines en hun omgeving. Toshiba heeft een systeem voorgesteld om handschrift te lezen met meer dan 99,8% nauwkeurigheid. Hitachi doet hetzelfde voor de gesproken taal met een systeem dat 95% van een woordenschat van 3000 woorden herkent.

Het baanbrekend werk van ICOT zal in de slotfase gecoördineerd worden met gelijkaardige ontwikkelingen in de Verenigde Staten, Frankrijk en Engeland. Hiervoor werden de overeenkomsten reeds afgesloten. In tegenstelling tot de internationale reacties na de eerste ICOT-conferentie in 1984, blijkt men er nu van overtuigd dat de Japanners inderdaad met dit onderzoeksproject de weg effenen voor een werkelijke "kunstmatige intelligentie". De machine die de menselijke denkprocessen nabootst, staat niet meteen voor de deur, maar is in elk geval in zicht.

Frank Winter

DEBAT

Een gesprek met André Gorz
over economie en arbeid

“Je kan de pompier
niet betalen naar de
behoefte branden te
blussen. Anders
dwing je hem zelf
brand te stichten”

Het kapitalistische economische systeem waarin wij leven, heeft de neiging om elke menselijke activiteit te herleiden tot arbeid, dat wil zeggen: een betaalde activiteit die geruild kan worden tegen een andere hoeveelheid betaalde activiteit. Die tendens breidt zich uit tot de vrijetijd, de cultuur, zelfs tot het moederschap. Dat maakt die menselijke activiteiten onzinnig meent

André Gorz.

IN ONZE REEKS INTERVIEWS
MET BEROEMDHEDEN...

samenleving voor te staan...

André Gorz: Dat is helemaal niet het geval. Ik denk wel dat elk individu zich in twee afzonderlijke sferen beweegt. En wat precies moet vermeden worden is dat de maatschappij die twee sferen ook scheidt in enerzijds de sfeer van de arbeid met economische doelstellingen en anderzijds de niet-maatschappij van de onzichtbare huisarbeid of de klusjes of de werkloosheid of de marginaliteit. Ik pleit dus juist tegen een duale samenleving. Wat onze maatschappijen de laatste dertig jaar kenmerkt is dat ze arbeid kunnen besparen, dat men steeds meer rijkdom kan produceren met steeds minder arbeid.

En men weet niet wat te doen met die besparing. Men blijft geobsedeerd door de gedachte dat de arbeid de plicht, de zin en het doel moet zijn van het leven van elkeen en terzelfdertijd vermindert men voortdurend het belang van de arbeid in het leven van de mensen. Aan de ene kant leidt dat naar hyperactieve en overspannen mensen die 40 uur of meer per week werken en die geen tijd hebben om wat dan ook anders te doen en aan de andere kant naar mensen die gedoemd zijn tot volledige of gedeeltelijke werkloosheid, naar mensen die in de marginaliteit gedrongen worden.

U kiest dus niet voor een duale samenleving, maar toch erkent u het bestaan van een dualiteit. Wat is dan precies die dualiteit?

André Gorz: Het dualisme waarover ik het heb is het bestaan van twee types werk. Men kan niet alles met de term “arbeid” bepalen, alles op hetzelfde vlak stellen. Sinds Marx doen alle auteurs dat, niet voorheen. Het werk van de artiest, van de componist, van de moeder of van de vader op hetzelfde vlak stellen als de arbeid van de werker gaat niet. Dat zijn verschillende dingen, die niet dezelfde logica en niet dezelfde finaliteit hebben.

Is het door het bestaan van die twee types arbeid dat de marxistische utopie niet is gerealiseerd?

André Gorz: Ik denk niet dat het precies dat is. De tegenstelling komt voort uit -en Marx kon dat niet voorzien, hoewel er teksten van hem bestaan die dat toch nogal duidelijk laten aanvoelen- het zeer gespecialiseerde karakter van de arbeidsdeling. Marx dacht dat met de industrialisering, met de veralgemening van wat hij de abstracte arbeid noemde, er voor de arbeiders een toegankelijke totaliteit van produktiekrachten, technieken, kennis, werktuigen zou ontstaan en dat ze in staat zouden zijn de veelheid van vaardigheden te ontwikkelen om zich die totaliteit toe te eigenen. Hij dacht aan een “collectieve arbeider” die in elk individu zou samenvallen met een volkomen ontplooiende persoonlijkheid.

André Gorz werd in Wenen uit Joodse ouders geboren. Hij vluchtte bij de Anschluss naar Zwitserland en installeert zich in 1948 in Parijs. Sinds 1983 leeft hij buiten in Bourgogne.

Al meer dan 30 jaar stimuleren zijn boeken de discussie. In 1960 wordt hij politiek directeur van *Temps modernes* het blad van Sartre en De Beauvoir. Hij schrijft verscheidene theoretische werken over de arbeidersbeweging die een grote invloed uitoefenen op “nieuw links” in Europa en de VSA. Hij onderzoekt onder andere de kenmerken van de “nieuwe technische arbeidersklasse” en bepleit de strategie van het revolutionair reformisme. In 1964 is hij medestichter van *Le Nouvel Observateur*, waarin hij onder de naam van Michel Bosquet honderden artikels schrijft over ecologie, kernenergie, energiebeleid, arbeidstijd, onderwijs. (Zie *Ecologie en vrijheid*, 1977, Van Genep). In 1980 neemt hij in een ophefmakend boek “afschied van het proletariaat” als revolutionaire motor (1982, Van Genep). Vanaf 1983 is hij op rust, maar blijft publiceren.

André Gorz is het uitzonderlijk type van onafhankelijk intellectueel dat om zijn vrijheid te vrijwaren nooit werkte in een instelling, het weze een universiteit, een vakbond of een partij. Vanuit dat vrije onderzoek stimuleerde hij het debat over de toekomst van de samenleving.

We ontmoetten hem in zijn woonst op het platteland bij Troyes om te praten over zijn jongste boek, *Métamorphoses du travail. Quête du sens*.

Toestanden: In 1980 hebt u het ophefmakende boek Afscheid van het proletariaat (Adieux au prolétariat) gepubliceerd. Daarin zegt u dat de industriële maatschappij geen “betere” samenleving in zich draagt, dat een maatschappij nooit een “goede” organisatie kan hebben, dat we moeten rekenen op de autonome gebieden, op vrijwillige samenwerking tussen individuen. U onderscheidt twee sferen, die van de heteronome arbeid en die van de autonome activiteit. Dat thema komt ook terug in uw jongste boek. Men heeft u dan ook soms verweten een duale

En die verzoening is niet mogelijk?

André Gorz: Die is onmogelijk geworden door de specialisatie die we ook de sociale arbeidsdeling noemen. De techniek, de werktuigen zijn vandaag zo ontwikkeld dat ze niet meer toegeëigend kunnen worden. Het is even ijdel te denken dat de arbeidersklasse zich de produktiemiddelen kan toeëigenen als te denken dat een leger van soldaten zich dat leger zou kunnen toeëigenen. Het leger blijft altijd iets dat ver boven elke soldaat uitstijgt, de onmetelijke industriële mega-machine gaat het begrip van elke werker te boven, hij ziet er maar een deel van, zelfs als hij zeer geschoold, zeer actief en zeer vaardig, dan nog is iedereen slechts een radertje in een machine. En dat heeft Marx perfect met al zijn gevolgen beschreven in verband met het machinisme. Toch gelooft hij dat met de afschaffing van de kapitalistische produktieverhoudingen de arbeider de meester kan worden van de industriële mega-machine. Wij weten nu dat dit niet mogelijk is. Het zelfbeheer kan slechts een arbeiderscontrole zijn op de werkplaats zelf, om de arbeidsvoorwaarden te humaniseren, maar men kan niet bereiken dat de arbeider zich meester voelt van het geheel van de machinerie.

Dat betekent toch niet dat men niet kan vechten tegen de opdeling van de arbeid?

André Gorz: Neen, de parcellisatie is wat anders dan de specialisatie. We kunnen het Fordistisch systeem opheffen. Dat had trouwens al lang moeten gebeuren. Dat systeem heeft tot doel de arbeiders al hun vakkennis te ontnemen, om ze volledig onder controle te brengen van het management. En dat is een politiek die zich tegen het kapitaal heeft gekeerd. Vandaag willen de managers arbeiders met initiatief en verantwoordelijkheid, vooral in de gerobotiseerde bedrijven. Het kapitaal is nu verplicht de parcellisatie van de arbeid op te heffen, maar de specialisatie is daarmee niet opgeheven. Neem informatici of hooggeschoold onderhoudspersoneel, dat zijn wel zelfstandige verantwoordelijke arbeiders maar ze weten evenmin wat ze produceren. Ze kennen de doelstellingen niet van de produktie. Ze blijven de functionarissen van een machine, zoals de leden van de staatsbureaucratie. Ze controleren slechts de procedure van hun functie.

In het begin van de industrialisatie kon een collectieve toeëigening van de produktiemiddelen dus wel worden vooropgesteld. Mocht het collectivistische experiment toen zijn gelukt, zou er dan nog wel een industrialisatie zijn geweest?

André Gorz: Niet onder de vorm die we nu kennen. De grote produktiviteit en de rijkdom van de geïndustrialiseerde landen komt voort uit coördinatie van kennis en vaardigheden, waarover in feite weinig communicatie bestaat. Dat is de "wetenschap" van het management. De administratieve coördinatie van economische activiteiten. Kijk maar naar de fiets. Daaraan zitten, produkten uit een tiental verschillende wetenschappen en technieken en zonder de industrialisatie zouden

DE NIEUWE ARBEIDER

we nog op houten fietsen rijden of geen ketting hebben. Een metalen ketting op een fiets komt uit een zeer gespecialiseerde industrie. Er bestaan weinig kettingfabrieken in Europa...

We beleven het einde van het Fordisme. U levert in uw boek kritiek op de nieuwe ideologieën die daar een kans in zien en rekenen op een mogelijke humanisering van de arbeid, rekenen op de mogelijkheden van de kwaliteitskringen. Wat is uw kritiek daarop?

André Gorz: Er bestaat een nieuwe arbeiderselite. Het patronaat heeft die nodig om de nieuwe gerobotiseerde industrie te laten draaien. In die produktie-eenheden kan men de arbeiders niet meer bevelen. Ze moeten direct zelf initiatieven kunnen nemen. Ze moeten de gehele produktielijn kennen. De macht van het management op de arbeider is niet langer direct. Om de medewerking van die ploegen te krijgen, voert het patronaat een onderscheid in met de gewone arbeiders. Ze dragen bijvoorbeeld oranje kiel en geen overalls. Ze worden "technici" genoemd. Ze hebben andere arbeidscontracten. Ze hebben recht op permanente bijscholing. Kortom, ze worden "geïntegreerd" in het bedrijf. Men zondert ze af van de arbeiders-

dersklasse en zegt: de arbeiders dat zijn de anderen.

Met als gevolg de uiteenspatting van de arbeidersbeweging?

André Gorz: Ja. Het zou nu wel kunnen dat die arbeiderselite kan gewonnen worden voor een ander project dan dat van de kapitalisten. Maar daartoe moet een sterke toekomstvisie bestaan. Wat men aan die technici met oranje kiel kan zeggen is: "jullie kunnen niet terzelfdertijd de agenten zijn van de grootste arbeidsbesparing in de geschiedenis, diegenen zijn die de arbeid herleiden tot een vijfde of tiende voor eenzelfde hoeveelheid produkten en terzelfdertijd blijven zeggen dat de zin van het leven de arbeid is. Jullie moeten kiezen. Ofwel is de zin van het leven de arbeid en dan moet iedereen kunnen werken, met plezier en belangstelling. Maar dat maken jullie precies onmogelijk. Dus moeten we van richting veranderen, moeten we van samenleving, van beschaving veranderen..."

De arbeidsmoraal moet dus aangepakt worden.

André Gorz: Arbeid en economie hebben niet altijd dezelfde betekenis gehad als vandaag. Wat vandaag arbeid wordt genoemd is een betaalde activiteit, die kan worden geruild tegen een andere hoeveelheid betaalde arbeid. Het gaat dus niet over het werk van de artiest of van de thuiswerkende moeder of van de priester of van de avonturier of van de missionaris. Het gaat niet om activiteiten die hun doel in zich dragen. Het gaat om activiteiten die men doet omwille van de betaling.

Is die arbeid een uitvinding van de moderne maatschappij?

André Gorz: Jazeker, de arbeid is een uitvinding van de moderniteit, die zelf een uitvinding is van het industrieel kapitalisme. Voor het kapitalisme was de arbeid anders. In het handelskapitalisme werd de arbeid niet gemeten, niet geteld. Met de instelling van een vast kapitaal dat moest opbrengen werden ook de kosten van de arbeid, van het loon geteld. De arbeid werd dus geteld en men probeerde voortdurend kosten en hoeveelheid te drukken. Weber laat mooi zien dat dat nog niet bestond in het begin van de 19de eeuw. De handelaars betaalden het laken tegen een vaste prijs, ze lieten de wevers niet tegen elkaar op concurreren. Die praktijk ontstaat pas in het midden van vorige eeuw. De samenwerking tussen de wevers en de handelaars viel weg vanaf het moment dat een koopman kwam die winst wilde puren

uit de concurrentie tussen de wevers zelf. Dat is wat Weber de kapitalistische geest noemt. Daartegen zijn de wevers in geheel Europa in opstand gekomen.

De huidige technologische revolutie kan volgens u dus niet bijdragen tot een nieuwe verzoening met de arbeid?

André Gorz: Alleen in de niet-economische activiteiten. En dat noem ik geen arbeid. Dat woord gebruik ik alleen voor activiteiten die de beloning tot doel hebben.

Is dat uw onderscheid tussen "arbeid" en "activiteit"?

André Gorz: Ja. Ik vind het eigenaardig dat dat al niet ingeburgerd is. Kijk naar de geschriften van Weber of Habermas. Ze leggen uit dat de moderniteit precies de differentiatie heeft teweeggebracht tussen activiteiten en levenssferen met verschillende specifieke rationaliteit. Men heeft dat onderscheid nooit toegepast op de activiteiten zelf. De enen hebben betaling tot doel, de anderen worden precies totaal geperverteerd wanneer men ze in een geldcircuit inschakelt.

Hoe onderscheid je dan arbeid van de andere activiteiten?

André Gorz: Er bestaat een ideologie van de arbeid omwille van de arbeid. Tot in de syndicale eisen, tot in de linkse ideologie zit de idee dat er een onuitputtelijke bron van arbeid is wanneer men maar de activiteiten die iedereen voor zich doet aanboort. Zo is er een brochure van de CFDT (de Franse socialistische vakbond, nvdr) die aanstipt dat ook de huishoudelijke taken bijvoorbeeld zouden kunnen worden uitgevoerd door betaalde arbeid. Dat zou tewerkstelling scheppen en de huisvrouwen die dat wensen -eigenaardige uitdrukking- zouden zich zo kunnen bevrijden van die corvee. Maar heeft dat wel economisch zin? Om te antwoorden ben ik verplicht een onderscheid te maken tussen economische activiteiten sensu strictu en die activiteiten die fundamenteel weerspanning zijn aan de economische rationaliteit. Vandaar het onderscheid tussen arbeid en activiteit.

Is het niet precies eigen aan de economische rationaliteit uit te breiden, alles tot ruilwaar te willen maken, steeds nieuwe sectoren -zoals vandaag de cultuur- in te palmen? Men heeft toch de indruk dat er geen obstakels en geen grenzen zijn?

André Gorz: Dat is de stelling van het patronaat en van de nieuwe ideologen van de kapitalistische ontwikkeling. Ze zeg-

gen dat de toekomst van de tewerkstelling ligt in de dienstensector of in de vrijetijdsector. De vrije tijd wordt dus bron van grote tewerkstelling! Ik stel dan altijd de vraag: heb je zin om zo te leven? Heb je zin in een samenleving waar niemand nog iets voor zichzelf doet, en waar iedereen voortdurend afhankelijk is van professionele diensten, en waar je zelf een professioneel bent gespecialiseerd in één domein? Of verkies je een samenleving waar iedereen naast zijn economische arbeid nog tijd heeft om een aantal dingen voor zichzelf te doen?

Onderzoek daarover wijst uit dat een groot gedeelte van de mensen het tweede model verkiezen, een meer ontspannen samenleving willen, waar men minder

werkt en meer tijd heeft voor zichzelf.

U verwijst in uw boek naar de absurde situaties die kunnen voorkomen wanneer men alle activiteiten in loonarbeid wil omzetten, zoals die moeders die andere moeders betalen om op hun kinderen te passen, en vice versa.

André Gorz: Maar we gaan toch die weg op. Kijk naar de tendens van het tot koopwaar maken van het moederschap zelf. Dat is een probleem dat noch door de ethici noch door de feministen juist wordt gesteld. Het moederschap werd door de maatschappij altijd als een gevaar, als een concurrentie gezien. De vrouw draagt immers een kind en dat is haar individueel kind, onvergelijkbaar met de anderen. Ze ontzegt de maatschappij macht over haar kind. De gehele onderdrukking van de vrouw vindt daar haar oorsprong. De maatschappij moet de vrouw onderdrukken om haar de macht over haar kinderen te ontnemen. Er is altijd een tendens geweest het moederschap te socialiseren. In de traditionele samenlevingen bijvoorbeeld neemt men het kind van bij de moeder weg.

De eis van "moeder-loon" vind je dus niet goed?

André Gorz: Ja de verloning van het moederschap in naam van maatschappelijk belang is een monetaire perversie van een activiteit die precies geen economische zin heeft. Ik ben dus tegen zo'n "moeder-loon" als zou het gaan om de betaling van een sociale functie. Ik ben voor een ouderschapstoelage in naam van het recht van een man en een vrouw om hun kind op te voeden. Niet als economische vergoeding.

Moederschap is voor u dus een voorbeeld van activiteit die niet in economische termen mag worden gevat. Wat is dan de eigen zin van zulke creativiteit?

André Gorz: Wel de zin van moederschap, vaderschap of opvoeding of zorg in het algemeen is dat je van jezelf moet geven en dat je dat niet kwantitatief kunt meten, dat hangt af van de behoeften van diegene waaraan zorg wordt besteed. En die behoefte tot zorg mag niet ondergeschikt worden aan de belangen van de zorgenverstrekker. Je kan de pompier ook niet betalen naar de behoefte branden te blussen. Anders dwing je hem bijna zelf brand te stichten.

Men kan hem niet naar rendement vergoeden...

André Gorz: Neen, het is een dienst. In elke samenleving zijn een groot aantal activiteiten die niet te meten diensten zijn. Daartegenover moet een inkomen staan los van het rendement. Zo zou de gezondheidszorg moeten instaan voor de gezondheid van een groep mensen en niet betaald worden per zieke. Hoe meer de mensen ziek zijn, hoe meer dokters moeten werken zonder meer te verdienen. Ze hebben er dus belang bij te verhinderen dat de mensen ziek worden. Men zegt, ik weet niet of dat waar is, dat de Chinese geneesheren betaald werden zolang de mensen gezond waren en geen loon kregen wanneer ze ziek werden.

Gorz' alternatieve voorstellen lezen we in volgend nummer.

Jacques Bauduin

"Métamorphoses du travail. Quête du sens" verscheen in de reeks *Débats* van uitgeverij Galilée. Men kan André Gorz beluisteren op RTBF 3 op zondag 15 en 22 januari van 18 tot 19 uur.

Eerst daden, dan waarden!

In Toestanden loopt een debat over racisme, multiculturaliteit en stemrecht. Enkele bijdragen werden al gepubliceerd. Andere zullen volgen.

Wim Neetens reageert in Toestanden 15 terecht tegen de onderliggende toon van eigendunk in het stuk van Koen Raes (Toestanden 11). Hij pleit ervoor migranten aan het woord te laten over hoe zij hun culturele identiteit beleven. Deze verzuchting past bij een conflict waarmee Vlamingen worstelen die zich inzetten voor migranten vanuit een perspectief van een multiculturele samenleving. Ze krijgen namelijk wel eens het verwijt van migranten dat ze dikwijls te bevoogdend zijn (en dikwijls is dat ook terecht).

Inderdaad zijn ze in zekere zin paternalistisch: in het afronden van de scherpe kantjes van de discriminatie door hun "eigen volk", nog meer in hun ijver voor de bevrijding van de Turkse en Marokkaanse vrouw. Het is echter niet aan Koen Raes hen dit verwijt toe te sturen. Raes is immers niet het voorwerp en zeker niet het slachtoffer van goedbedoelde integratieactiviteiten.

Racistisch volk

Verwijten uit links-intellectuele hoek, zonder analyse van de politieke visie die leeft in het migrantenwerk en zonder zelfkritiek ten aanzien van de bijdrage van links tot politieke verdieping van het migrantenwerk, zijn onbehoorlijk. Niet in het minst omdat heel wat mensen uit het migrantenwerk ter zake geen behoefte hebben aan een les. Maar misschien zijn Raes' verwijten niet voor hen bedoeld. Misschien behoren deze mensen niet tot links. Misschien heeft hij nog nooit gehoord van deze mensen uit de praktijk. Mensen uit het migrantenwerk zitten verveeld, *worstelen* met het feit dat ze behoren tot een volk dat zonder schroom discrimineert en discriminatie propageert. Zij worden rechtstreeks geconfronteerd met de vraag naar de politieke consequentie van hun engagement.

Daarom antwoord ik aan Wim Neetens: migranten zeggen en schrijven wel degelijk wat ze beleven. Wij verdommen het echter om dit te lezen en te publiceren. We weigeren het te ondergaan uit hoogmoed of uit linkse verblinding of uit schaamte. Het beeld dat migranten hebben van de Vlamingen is niet fraai en dat kan het ook niet zijn. Het heeft geen zin ons te willen distantiëren van de harde feiten die de migrant duidelijk maken waar zijn plaats is in *onze* maatschappij. We komen er niet vanaf met hen te zeggen: schrijf het nou maar eens in ons blaadje.

Migrantenvragen om behandeld te worden zoals wij behandeld worden: dat is op

dezelfde wijze een *stem* hebben, om even goed gehoord te worden als lid van de maatschappij, die ook de hunne is. Uiteindelijk zijn ze nog bescheiden als ze gemeentelijk stemrecht vragen: hun proces van politieke emancipatie staat nog in het begin.

Eigenheid

Koen Raes zegt dan: OK, word dan Belg. En meteen stelt hij dat het gros "wetens en willens" geen Belg wil worden. Sorry, Koen Raes, dit is een kemel. Heel wat migranten voelen er niks voor Belg te worden en wel omdat dit niets verandert aan hun discriminatie: een andere pas betekent nog geen ander gelaat. Raes zou toch moeten weten dat de gehele kwestie van "culturele en nationale identiteit" weinig met verstand en alles met gevoel te maken heeft. Meer zelfs, precies het gevoelsmatige in deze identiteit moet rationeel onaanvaardbare maatschappelijke situaties toch helpen aanvaarden. Uit vaderlandsliefde wordt men kanonnenvlees. In de rijke literatuur over transculturele hulpverlening wordt bijvoorbeeld de relatie tot het moederland beschreven als een relatie tot een *levende moeder* -zelfs bij generaties die nauwelijks in het land van herkomst zijn geweest- als een belangrijk emotioneel verweer tegen de ontredring van het migrant-zijn. Neem een Turk zijn Turk-zijn af, dan is de onteigening compleet, dan rest er niets nog aan eigenwaarde.

Koen Raes zegt niets over wat de culturele

identiteit van de Vlamingen is. Dat kan ook niet, al belet dit niet na te gaan hoe deze identiteitsbeleving een politieke en maatschappelijke functie vervult. Hij aludeert er wel op als hij het over islamistisch fundamentalisme heeft. Dat dient zijns inziens te worden bestreden, evenals het Vlaams fundamentalisme.

Waarden en daden

Een gevaarlijke conclusie, omdat Raes geen onderscheid maakt tussen wat mensen denken en wat ze feitelijk doen. Het lijkt er wel op dat Raes zich stoort aan het niet-denken-zoals-hij over een aantal thema's die hem bijzonder aan het hart liggen, *waarden* die hoognodig moeten verdedigd worden. Is het het vaderland niet, dan toch de individuele vrijheid. Akkoord, ik sta ook achter die waarden. Ik zal ze ook verdedigen als de identiteit van een persoon in het gedrang komt. Maar daarom moeten fundamentalistische moskeeën nog niet verdwijnen. Of moeten fundamentalistische godsdienstleeraars niet uit de klas geweerd. Links houdt toch ook niet van controle op haar leraars zedenleer. Alleen is er dit: migranten die last hebben van wat fundamentalisten propageren, staan heel dikwijls in de kou als het aankomt op solidariteit van Vlaamse kant.

Dat is wat links niet kan: ècht solidair zijn, de zekerheid van het eigen gelijk, van het eigen lekkere vel durven riskeren. Links is bang van racisme. Niet bang van dat waartoe racisme leidt (terreur en moord), maar bang om zelf geminoriseerd te worden in de politieke "beau monde". Links geraakt niet verder dan ijverig te tonen hoe anti-racist men wel is: politiek opbod staat voor politieke actie. Het geleuter over welke waarden anderen moeten aanvaarden (de onze natuurlijk) is het schaamlapje voor de eigen impotentie tegenover de politieke realiteit: propageren dat minderheden moeten verdwijnen heeft succes, het links programma doet de mensen walgen. Daarover zou links zich moeten bezinnen, wil het -samen met de migranten- vermijden ooit het slachtoffer te worden van de racisten.

Deze kritiek slaat op de *recepten* van Raes. Zijn analyse over multiculturaliteit die eraan voorafgaat, mag er beslist zijn. Hij heeft alleen zijn toepassing slecht gemaakt -wellicht staat hij te ver van die wereld af. Omdat er te pijnlijke analyses moeten worden gemaakt van het links intellectualisme?

Ri De Ridder

Dag Diny,

Ik schrijf je niet graag, ik ontmoet je liever live, want dat was elke keer interessant en sympathiek, terwijl ik schriftelijk telkens wel een sjagrijnige indruk op je zal maken. Dat was voor het eerst zo in 1981, toen je voor de *Stichting voor Vertalingen*, waarin ik toen zetelde namens de VVL, een brochure had samengesteld over vrouwelijke auteurs waarin je de Vlaamse schrijfsters schromelijk had verwaarloosd. Dat gaf je overigens ruitertijl toe. Gisteren bladerde ik in de *Snoecks* van dit jaar, en las daarin het dit jaar door jou verzorgde literaire overzicht van de Nederlandse literatuur. En dus volgt er opnieuw een brief.

Geachte Mevrouw Schouten. Na de jaren 60 heeft het Vlaamse proza een inzinking doorgemaakt, maar de jongste jaren is een revival merkbaar. Dat is duidelijk voor eenieder die nog wel eens iets anders leest dan de *Boekenbijlage van Vrij Nederland*, waarvan u overigens een uitstekende redactrice bent. Ik ben niet iemand die voor elke Vlaamse letteraar aan het jubelen slaat, maar ik erger me wel aan een overzicht (zeer goed geschreven, dat wel, en

Dueloog

Fernand Auwera

Discriminatie?

wat de Noordnederlandse literatuur betreft intelligent samengesteld en geëvalueerd) dat 52 schrijvers vermeldt, waaronder Hugo Claus, Kristien Hemmerrechts, Lieve Joris, Frits van Noord en Herman Portocarero. Dat is, zonder chauvinisme, een aanfluiting van reële verhoudingen.

Als je aanvaardt een overzicht te maken, maar geen kijk hebt op het Vlaamse luik, dan speel je niet eerlijk -ofwel ga je verschrikkelijk hard bijlezen. Ook de eindredacteur van *Snoecks* heeft natuurlijk schuld, hij had dergelijk stuk niet mogen laten passeren, maar had het wellicht te druk met het controleren of het bloot in zijn boek wel voldoende hypocriet was om commercieel acceptabel te zijn.

Ik schrijf hier even enkele namen op van auteurs die in je overzicht ontbreken. Niet vermeld worden Marc Mijlemans (met prachtige columns, genre waar je terecht geen bezwaar tegen hebt, Remco Campert wordt zelfs een keer of 3 vermeld), Gilbert Grauws (Debutanten- en NCR-prijs), Brigitte Raskin, Paul de Wispelaere (*de Broek van Sartre* kreeg de Driejaarlijkse Staatsprijs voor essay), Lucienne Stassaert, Jo Claes, Carlos Backers, Ludo Abicht, Claude Van de Berghe, Elisabeth Marain, Luc Boudens, Pol Hoste, Jef Geeraerts, Ward Ruyslinck, Willy Spillebeen, Emile Degelin, en ik hou er nu maar mee op, en vermeld, uit bescheidenheid die me siert, ook mezelf niet. Ik beweer niet dat we allemaal meesterwerken afleverden, maar sommigen schreven toch wel een boek dat vermeld had moeten worden. Ik ken alle Nederlandse auteurs die je noemt, waarom zou het pretentius zijn van een Nederlandse literatuurliehebber te vragen dat hij de Vlamingen volgt? Zou dat discriminatie kunnen zijn? Ik dacht dat Nederlanders daar zo'n hekel aan hadden. Tot daar, geachte mevrouw Schouten, mijn brief. Dag Diny.

Met haar administratief congres van zaterdag 14 januari sluit de SP definitief het tijdperk Van Miert af.

Linkse critici buiten de SP hebben de neiging de vernieuwing van het Vlaamse socialisme onder Van Miert af te doen als "face lifting", "aanpassing van een gescleroseerde sociaal-democratie aan de eisen van de moderne tijd", "simpele aflossing van de wacht". Kortom, oude wijn in nieuwe zakken. Zij dwalen.

Naast bovengenoemde tendenzen, die ongetwijfeld ook aanwezig zijn, werd de vernieuwingsbeweging vanaf het begin gekenmerkt door een duidelijke verlinking en radicalisering van de partij. Deze verlinking situeert zich zowel op het gebied van het partijprogramma (de kernraketten, de N8, Zaire, het SP-alternatief van 1983), als van de partijstrategie (polarisering rond concrete thema's, streven naar progressieve frontvorming, Doorbraak- en PAKS-operaties), als op het terrein van de partijwerking (openheid, democratisering, strijd tegen de cumulatie van mandaten, politisering van de afdelingen).

Deze "revolutie van bovenaf" werd echter eveneens gekenmerkt door voortdurende aarzelingen en tegenstrijdigheden. Een democratische zelfbeheerde actiep partij, zoals die in Roodboek II door Links en de Jongsocialisten werd geschetst, is de SP

TRIBUNE

Harry Dierckx
(Hoofdredacteur Nieuw Links)

SP-Congres: één kandidaat, twee keuzen

nooit geworden.

Ondertussen is ook deze "revolutie" uitgemond in een zekere "restauratie". Van de links-rechts-polarisatie, gericht op het uiteenspatten van de CVP-kwal, blijft niet veel meer over. Aan doorbraak- en verzuimingsoperaties wordt niet veel meer dan lippendienst bewezen. Rood-blauwe flirtpartijen steken af en toe de kop op. Tegelijkertijd zijn nieuwe, ongezonde machtsconcentraties ontstaan. De wisseling van het partijvoorzitterschap is zeker geen voorbeeld van de democratische besluitvorming, de cumulatie van politieke mandaten dreigt opnieuw eerder regel dan uitzondering te worden. De politieke stoelendans, waarin de SP zich zeker niet onbetuigd heeft gelaten, laat een wrange nasmaak na.

Het probleem hierbij is niet zozeer de

regeringsdeelname. De vraag of er wel een andere keuze mogelijk is en of deze regering, ook voor de linkerzijde, niet de "regering van het minste kwaad is" verdient een eerlijk debat. Het probleem is wel de praktisch absolute identificatie van de SP met het regeringsbeleid, wat elke machtsvorming voor verderliggende progressieve hervormingen hypothekeert.

De SP mag op haar congres dan maar één kandidaat-partijvoorzitter hebben, zij staat in elk geval voor twee keuzemogelijkheden. Ofwel zet de restauratie zich verder door en glijdt de partij verder af naar een uitzichtloze centrupolitiek.

Ofwel wordt de draad van vernieuwing terug opgenomen. Vanuit deze optiek heeft Nieuw Links tien suggesties ter attentie van de nieuwe SP-voorzitter geschreven. De krachtlijnen hiervan zijn: behoud van het strategisch objectief van een progressieve meerderheid in Vlaanderen, herdenking van het socialistisch ideeëngoed met het oog op het ontwikkelen van een eigentijds anti-kapitalistisch perspectief, machtspreiding en democratisering van de partijwerking.

Vanuit zijn achtergrond en temperament kan Frank Vandenbroucke niet anders dan gevoelig zijn voor deze voorstellen. Of de SP daarmee de weg op gaat van een nieuwe "revolutie" zal later moeten blijken.

Dani Leroy (Destelbergen): "De bespreking van het boek van Max Wildiers "Kosmologie in de Westerse Cultuur", mondt uit in het beschimpen van "ying en yang freaks" en "katholieken". Blijkbaar zijn beiden zo belachelijk een mechanistisch-deterministisch wereldbeeld af te wijzen. En één richting in het nadenken over de moeilijke vraag naar de samenhang en/of de onafhankelijkheid van bewustzijn en hersenen, psyche en soma, geest en materie wordt hier "onzin" genoemd. Al te bar maakt Luk Van Langenhove het echter als hij hen die de "hypothese God" in hun (wetenschappelijk) denken over mens en wereld openhouden "gevaarlijk irrationalisme" verwijt. Waarom heeft Luk Van Langenhove er behoefte aan zo wild om zich heen te trappen? Van waar al deze opvallende vooroordelen?"

Ik acht dit vanzelfsprekende misprijzen voor andere opvattingen gevaarlijk. Ik zal Toestanden onder meer beoordelen op zijn intellectuele eerlijkheid, op zijn afwijzen van vooringenomenheid tegenover gelovigen of om het even wie. Iets anders. Ik nam een abonnement omdat ik overtuigd ben van de principiële noodzaak van andere, betere, kritische informatie. Wat ik tot hiertoe onder ogen kreeg stelt me grotendeels teleur. Jullie reiken nog steeds niet tot aan de enkels van De Nieuwe in haar beste jaren. Ik wens jullie spoedig beterschap in het nieuwe jaar. Zoals het nu is, neem ik geen abonnement meer.

P.S. Ik vind de strip van Quirit ronduit slecht. Machteloos nihilisme. Laat liever Gal een volle bladzijde tekenen."

Chomsky

Lode Vanoost (St-Genesius-Rode): "In de reeks nieuwjaarsverwensingen, die ik met veel plezier gelezen heb, is mij een ernstige fout opgevallen. Het artikel van Mon Detrez (Leugenaar?) bevat een zeer terechte stelling. Hij klaagt de bekrompenheid aan waarmee "sommige linkse intellectuelen" tewerk gaan bij het formuleren van kritiek. Het enige voorbeeld dat hij kiest is niet alleen slecht gekozen maar ook fout. Het is fout Chomsky als een "linkse intellectueel" te bestempelen. In zijn land wordt hij door de media doodgezwegen of als "extreme left" afgedaan. Blijkbaar is M.D. in die gekende propagandatechniek getuind. Je doet iemand als extreem dit of dat af, dan ben je meteen van de vervelende taak af om op zijn argumentatie in te gaan.

CONTRAPUNT

WAAROM STAAN ER GEEN
ANTWOORDEN VAN LAFARGUE
MEER IN CONTRAPUNT?

Ik verwijs naar hoofdstuk 6 "Cambodja" in zijn boek "The political economy of human rights. Vol. II. Postwar Indochina and the Reconstruction of Imperial Ideology". Dit heeft M.D. niet gelezen. Halfweg de jaren zeventig zijn in Cambodja naar schatting 1 miljoen doden gevallen. Dat was het gevolg van een aantal factoren: jarenlange napalmbombardementen door de VS; daardoor massale hongersnood en ziektes; politieke repressie door het door de VS gesteunde regime; de guerrilla-oorlog; ongecontroleerde wraakacties door het boerenleger (dat de Rode Khmers TOEN waren). In de kranten hier stond het bol van morele verontwaardiging over de "Entlösung" door de "marxistische" Rode Khmers na de machtsovername. Dit verloor het Westen meteen van een slecht geweten. Zeer terecht heeft Chomsky deze hypocriete weergave van de feiten aangeklaagd. Hij heeft NOOIT de Rode Khmers verdedigd, hij heeft NOOIT de marxistische "Entlösung" ontkend, maar heeft de mythe van deze "Entlösung" ontzenuwd. Tevens kioeg hij de hypocrisie aan waarmee de Westerse media de "volkerenmoord" in Oost-Timor verzwegen. Het ging immers om een actie van een Westers bondgenoot, Indonesië. Terloops heeft hij daarmee andermaal aangetoond dat hij een onafhankelijk denker is, die zowel "links" als "rechts" in verlegenheid brengt. Lees zijn boeken over de Palestijnse kwestie, over Nicaragua, over de rol van de intelligentsia en over de rol van de media. (Ik bedoel LEES ze, M.D., en oordeel niet "van horen zeggen"). Ik vraag u niet klakkeloos alles van Chomsky te geloven. Ik hoop alleen dat M.D. kan erkennen dat hij met dit voorbeeld fout zat."

Sinjorenverkeer

Walter Ressler (Antwerpen): "Met plezier ga ik in op de vraag van Roland Rotsaert (T.nr 14) over wat ik over de ver-

keersituatie in Antwerpen te zeggen heb. Ik ben ook benieuwd met welk vervoermiddel hij naar de sinjorenstad pendelt. Komt hij per trein? Dan heeft hij wellicht klachten over slechte aansluiting op tram of bus. Slechte afstemming en files belleten goede tijdschema's. Het openbaar vervoer voorrang geven door bijvoorbeeld de verkeerslichten te laten beïnvloeden doet men niet. Wel pompt men miljarden in een stukje metro.

Gaat de lezer uit Brugge vanuit het station te voet of per fiets? Dan kent hij het verkeer als ik, met agressieve automobilisten, slechte oversteektijden, onveilige wegen. Alleen als je de files voorbijrijdt, beleef je lol.

Wellicht leest Roland Rotsaert Toestanden terwijl hij in de file staat voor de Kennedy-tunnel en ergert zich aan wat vooraf gaat. Capaciteit van de wegen opdrijven is dan geen oplossing. Allen met de auto op hetzelfde ogenblik naar dezelfde plek rijden is een utopie. Tijdens het spitsuur zijn dat ruim 38.000 auto's, waarvan er 27.000 naar de kernstad willen. Nauwelijks 2 op tien ervan worden door meer dan één persoon bezet. Zouden lange afstandstramlijnen vanuit Beveren of Zwijndrecht of vanuit Oostmalle of Wijnegem jullie kunnen aanzetten de auto voor de stad achter te laten? Wie afstanden tot 8 km aflegt is echter best met de fiets. Maar daarover meer in een volgende brief."

Enter afronding en met mijn beste wensen aan alle lezersbrievenschrijvers, nog een uitzonderlijk spitse bijdrage van Jean Emard van Lieverlede:

Wat ik zoek in de ruïnen van het afgescheurde jaar? Sporen van persoonlijk leven, innerlijk en diep, vandaar iets dat waarlijk uit mezelf komt.

Ik zoek en als ik 'k-weet-niet-wat-zoek in archieven, dagboek, albums, vind ik het in een vuile zakdoek.

Ciao,
Lafargue.

P.S. Gelezen en uit de context gehaald: "Streven wij naar een ideaal sociaal systeem of naar ideale programma's?" (Paul Jambers)

advertentie

Ieder jaar nemen de "Vrienden van Cuba"
deel aan de

INTERNATIONALE WERKBRIGADE JOSE MARTI.

Deze bestaat uit drie weken werk in de bouw- of landbouw
en een rondreis van een tiental dagen in een Cubaanse
provincie. Dit jaar gaat de brigade door van
6 september tot 11 oktober 1989.

De kostprijs bedraagt ongeveer 45.000 F en het volgen van
een vormingscyclus is vereist voor alle deelnemers.

Indien U meer inlichtingen wenst kan U
deelnemen aan een van de geplande
inlichtingsvergaderingen:

- op 27/1/89 om 20 u in Café 't Boompje,
Ossenmarkt, 2000 Antwerpen
- op 27/1/89 om 20 u in de "Casa",
Fortstr. 76, 1060 Brussel
- op 29/1/89 om 20u30 in "De Snuffel",
Ezelstr. 49, 8000 Brugge
- op 6/2 van 17 tot 20 u bij Antonio en Anna-Maria De
Simone, Weststr. 10, 3600 Genk

Toestanden

"Weeckelycke Tydinghe"

Een jaarabonnement op TOESTANDEN kost 2.400 F.

Je betaling spreiden kan ook
door je bank een permanente opdracht te geven
van 200 F per maand.

Naam

Voornaam Tel

Straat nr bus

Postnr Gemeente

Ja, ik neem een abonnement

2.400 F 1 jaar

200 F per maand met permanente opdracht

Ik betaal

via storting van 2.400 F op rek. 001-1762098-72
mededeling: **nieuw abonnement**

met bijgevoegde cheque op naam van
Uitgeverij Zijdclings cv

na ontvangst van een formulier voor een
permanente opdracht

en stuur "Weeckelycke Tydinghe" naar TOESTANDEN,
Zespenningenstraat 49, bus 13 te 1000 Brussel.

Toestanden

Zespenningenstraat 49 (b13)
1000 Brussel
tel 02/513 02 16
elke vrijdag uitgegeven
door Uitgeverij Zijdclings C.V.

directeur : Eric Corijn
hoofdredacteur : Jan Van Kerkhoven
eindredactie : Karin Pairon en Eric Goubin
redactie : Koen Dille, Francine Mestrum,
André Mommen, Wijn Van Rooy,
Jef Vermaere, Frank Winter.
tekenaars : GAL, Morbus, Quirit
vormgeving : Scritto

bijgestaan door een redactieraad
en een schare medewerkers

Zakelijke leiding : Koen De Visscher

jaarabonnement : 2400F - 170fl
of een permanente opdracht
van 200F - 14fl/maand
rek. nr 001-1762098-72
van Zijdclings CV
Brussel

verantwoordelijke uitgever :
Paul Eyben,
Brouwerstraat 16
3590 Hamont-Achel

Volgende week in Toestanden

Een uitgebreid dossier van Julien Weverbergh over Roemenië:

- * De Ceausescu-Clan
- * Een rapport van de clan-
destiene organisatie
"Democratische Actie
Roemenië" over de milieu-
problemen in dat land
- * Een brief van een schrijver
die ontslag nam uit de
Roemeense communistische
partij
- * Een zeer populair maar
verboden gedicht over een kater:
Ceausescu meent dat het
over hem gaat

advertentie

Te verschijnen: Kritiek 16

(tijdschrift van de groep Kritiek)

met als thema:

De Vrede?

met bijdragen van Boehm (RUG),
Clarysse (onderwijs), Harle (prof. in
Finland), Niezing (VUB), Vanneste
(ABVV) en Weyns (Agalev)

over vrede, absolute tegenstellingen,
bewapening, het nieuwe denken
van Gorbatsjov, geweldloosheid
en klassenstrijd.

Bestel door 150 Fr (studenten 100 Fr) te
storten op rekening 448-0600001-57
van "Kritiek", Gent of 300 Fr
(studenten 200 Fr) voor een
jaarabonnement (1988 of 1989)

Toestanden 18

Collega's

In dit nummer werpt Toestanden een kritische blik op enkele collega's van de Vlaamse progressieve pers. De "onthullingen" van De Morgen over Agalev vinden we een storm in een glas water. De echte politieke problemen van de groenen kwamen in de krant niet ter sprake, pag. 3. De nieuwe formule van De Rode Vaan bekijken we nader op pag. 13 en 14.

Colloquia

Toestanden brengt verslag uit over symposia, en bereidt colloquia voor: op pag. 4 een inleiding tot de dag over flexibiliteit te Antwerpen. In Brussel gaat rond dit tijdstip een driedaagse door over de lange golven. Daaraan neemt Immanuel Wallerstein deel. Over die man geraakt Toestanden niet uitgepraat. Vorig week een interview. Deze week een samenvatting van zijn magnum opus door Paul Verbraeken (doe het hem na!) op p. 21.

Mijnen

Een jaar geleden kwam een eind aan wat waarschijnlijk de laatste staking van de Limburgse mijnwerkers was. De staking mislukte en de reconversie van de industrie in die provincie lijkt ook niet erg te lukken. Nu wil KS-manager Thyl Gheyselincx in Limburg een pretpark opzetten. Een dossier van onze correspondent ter plaatse op pag. 15 tot 18.

Vlaams Blok

Een paar dagen geleden installeerde het Vlaams Blok zijn nieuwe gemeenteraadsleden. Maar wie stemde voor het Vlaams Blok en waarom? Om dat aan de weet te komen ging reporter Jos Gavel gewoon naar de kroeg. Het Vlaams Blok is namelijk een cafépartij. Na het verwerken van een kater schreef hij zijn ver-

slag op pag. 19 en 20.

Yerna

De Belgische bevolking ligt er niet van wakker, maar ze gaat over enkele dagen opstaan in een land dat er plots veel federalistischer zal uitzien dan voorheen. Jacques Yerna was jarenlang een Waalse voorvechter van het federalisme. Wat vindt hij van het nieuwe België? Zijn antwoord in de brief uit Wallonië op pag. 23.

Gorz

De Franse denker André Gorz maakte in het begin van de jaren tachtig veel ophef met zijn "Afscheid van het proletariaat". Zijn nieuwe boek, "Métamorphoses du travail. Quête du sens", verscheen onlangs. Het is een zoektocht naar de zin van "arbeid" in de huidige kapitalistische maatschappij. Jacques Baudouin start op pag. 25 tot 27 een lang gesprek met Gorz.

Het Laatste Woord

